

JOHANNEKSEN KOULU

RAKENNUSHISTORIALLINEN SELVITYS KOULUN KIVI- JA PUURAKENNUKSESTA

ARKKITEHDIT MY

Julkaisutiedot

Selvityksen tilaajan yhdyshenkilö: Tampereen Tilapalvelut Oy, Sanna Kerola

Selvityksen laatija: Arkkitehdit MY Oy, Ella Salminen

Selvityksen tarkastaja: Arkkitehdit MY Oy, Antti Moisala

Tampereella, syyskuussa 2023

Ellei toisin mainittu, valokuvat ovat selvityksen laatijan ottamia.

Kannen kuva: Ilmakuva Johanneksen koulurakennuksista ja eteläisestä piha-alueesta syyskuussa 2023

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	4	RAKENNUSTEN MUUTOS- JA KORJAUSTYÖT	27
PERUSTIEDOT	5	1900-luvun alku: Kansakoulun suosio kasvaa	27
LÄHIYMPÄRISTÖN HISTORIA JA KEHITYS	6	1910-luku: Hygieniäkysymykset ja kansalaissota	27
Kyttälä liitetään Tampereeseen	6	1920-luku: Tytöt ja pojat yhteisiin opetusryhmiin	30
Juhannuskylän kirkon ja koulujen lähiympäristö	7	1930-luku: Asuinrakennukseen ruokala ja päiväkot	31
Juhannuskylän koulurakennukset	9	1940-luku: Sotavuodet ja muutos kouluruokailuun	31
PIHA-ALUE	10	1950-luku: Suuret ikäluokat tilanahtaudessa	32
Alkuperäisen tontin ja piha-alueen kuvaus	10	1960-luku: Taloteknisten järjestelmien modernisointia	34
Piha-alueen muutokset	11	1970-luvulta 1980-luvulle: Muutostyöt peruskorjausta odotellessa	35
Pihan nykytila	13	1980- ja 1990-lukujen vaihteen peruskorjaus	37
ARKKITEHTONISET OMINAISPIIRTEET	16	Muutokset 2000- ja 2010-luvuilla	39
Arkkitehdin esittely	16	ARKKITEHTUURIN NYKYTILA	40
Uusrenessanssi ja nikkarityyli	19	Ajoituskaaviot - Kivikoulu	40
Johanneksen koulu - Tampereen ensimmäinen kivikoulu	20	Valokuvia kivikoulusta	48
Kivikoulun sisätilat, rakenteet ja talotekniikka	20	Ajoituskaaviot - Ruokalarakennus	54
Kivikoulun ulkoasu	22	Valokuvia ruokalarakennuksesta	56
Opettajien rakennuksen alkuperäiset sisätilat ja rakenteet	23	YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT	62
Opettajien rakennuksen alkuperäinen ulkoasu	24	Johanneksen koulun historialliset rakennukset	62
Koulun kalusteet ensimmäisinä vuosikymmeninä	25	Kivikoulu	63
		Ruokalarakennus	64
		LÄHTEET	65
		LIITTEET	67

JOHDANTO

Tämä rakennushistoriaselvitys koskee Johanneksen koulua joka sijaitsee Tampereen Juhannuskylässä osoitteessa Postikatu 2. Selvitystyö on tehty kahdesta koulun tontilla sijaitsevasta samanikäisestä rakennuksesta: Suuresta kivikoulusta ja pienemmästä ruokalana toimivasta puurakennuksesta.

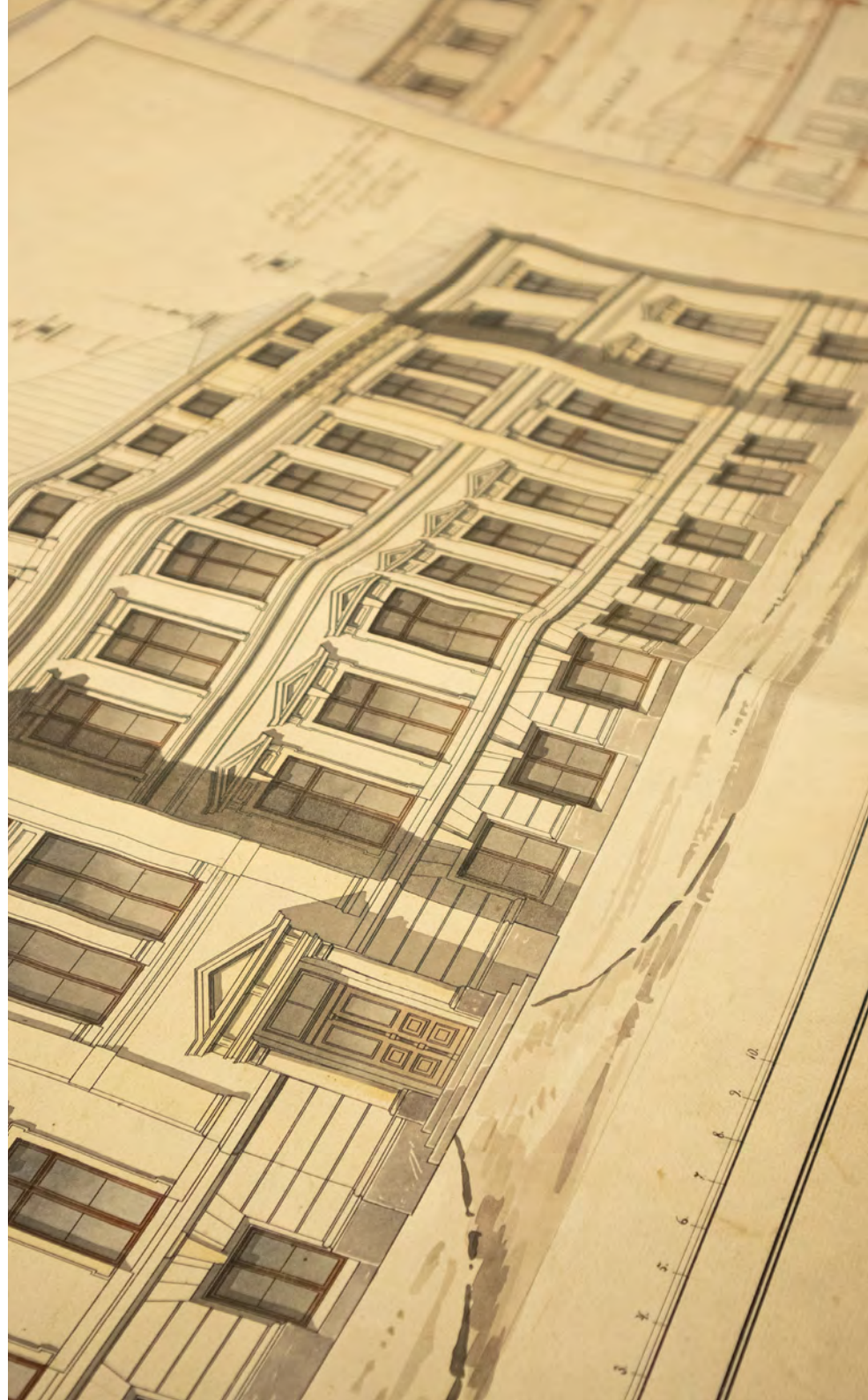
Johanneksen koulun kivinen koulurakennus ja puinen ruokalarakennus ovat valmistuneet vuonna 1898 ja molemmat ovat arkkitehti Georg Schreckin suunnittelema. Arkkitehtonisesti molemmat rakennukset edustavat uusrenessanssia, mutta ovat myös tyyllisesti omaleimaiset. Tässä selvitystyössä on perehdytty molempien rakennusten alkuperäiseen arkkitehtuuriin ja toteutuneisiin muutostöihin. Rakennusten yhteistä historiaa ja yksilöllisiä ominaisuuksia käsitellään rinnakkain.

Selvitys on muodoltaan kuvallinen ja kirjallinen raportti, jonka osaksi on laadittu rakennusten historiallisia kerrostumia havainnollistavat ajoituskaaviot. Kaaviot on esitetty kappaleessa *Arkkitehtuurin nykytila*.

Hallinnollisesti Juhannuskylän kouluun kuuluu Johanneksen koulun lisäksi lähistöllä sijaitseva Tammerkosen koulutalo. Kaikista Juhannuskylän koulun rakennuksista on laadittu rakennushistoriaselvitykset samanaikaisesti. Johanneksen koululla ja Tammerkosen koululla on sama alueellinen historia, jota on käsitelty yhteisesti selvitystyön kappaleessa *Lähiympäristön historia ja kehitys*.

Selvitys on laadittu vuonna 2023. Rakennusten sisätilat ja ulkoasu käytiin valokuvaamassa koulun kesäloman aikana elokuun alussa, ilmakuvat otettiin syyskuussa. Selvitystyön liitteenä on arkistodokumentteja sekä valokuva-aineistoa.

Kuva koulun alkuperäisistä arkkitehtipiirustuksista Tampereen Tilapalveluiden arkistossa

PERUSTIEDOT

Kohde	Juhannuskylän koulu: Johanneksen koulutalo ja ruokala. Koulutalon aikaisempia kutsumanimiä: Tampereen kansakoulu, Kyttälän uusi kansakoulu, Erkkilän kansakoulu, Johanneksen kansakoulu, Jussinkoulu
Kiinteistötunnus	837-110-0155-0002
Osoite	Postikatu 2 / Erkkilänkatu 10, 33100 Tampere
Arkkitehti	Georg Wilhelm Ismael Schreck
Suunnitteluajankohta	1896
Käyttöönoton ajankohta	2.9.1898
Kohteen laajuus	Kivirakennus 4137 brm ² , 19269 m ³ . Ruokala 430 m ² , 2090 m ³ .
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Kivikoulu: Kansakoulu. Ruokala: Opettajien asunto ja kanslia.
Rakennuksiin ja niiden käyttöön liittyvät muutokset	1914 Lambert Petterson: WC-tilat kellarikerrokseen (kivikoulu) 1918 Kansalaissodan jälkeiset korjaustyöt (kivikoulu + ruokala) 1920-luku: Tulisijamuutoksia ja ikkunalisäyksiä (kivikoulu) 1934 Vilho Kolho: Sisätilamuutoksia (ruokala) 1940 Talvisodan jälkeiset korjaustyöt (kivikoulu + ruokala) 1940 Vilho Kolho: Sisätilamuutoksia (ruokala) 1956 Eskelinen: Sisätilamuutoksia (ruokala) 1970-luku Eeva Uotila: Muutostyöt (kivikoulu) 1987 Aarne Heino: Peruskorjaus (ruokala) 1990-luku Aarne Heino: Peruskorjaus (kivikoulu) 2002 Keittiön ja ravintolan muutostyöt (ruokala) 2012 Ark. toimisto Tilatakomo: Kalustemuutokset käsityöluokissa (kivikoulu) 2016 Ark. toimisto Lasse Kosunen: Muutos- ja korjaustyöt (kivikoulu)
Nykyinen käyttötarkoitus	Peruskoulu, luokka-asteet 0-6
Pääasiallinen rakennusmateriaali	Kivikoulussa on tiilirunko ja puiset välipohjat. Ruokalarakennus on hirsirakenteinen. Molemmissa konesaumattu peltikatto.
Lämmitysjärjestelmä	Vesikiertoinen keskuslämmitys
Ilmanvaihtojärjestelmä	Koneellinen tulo- ja poistoilma
Kaavatilanne	Asemakaava vuodelta 1991, sisältäen Johanneksen kivikoulun ja ruokalan. Kaavassa on myös mukana Erkkilänkadun varrella sijainnut puutalo, joka on sittemmin purettu, ja korvattu vuonna 2018 siirtokelpoisella rakennuksella.
Suojelutilanne	Kivirakennus suojeltu asemakaavassa merkinnällä sr-1. Ruokalarakennusta ei ole suojeltu. <i>sr-1: Rakennustaiteellisesti arvokas ja kaupunkikuvan säilymisen kannalta tärkeä rakennus. Rakennusta ei saa purkaa. Rakennuksessa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen rakennustaiteellisesti arvokas ja kaupunkikuvan kannalta merkittävä luonne säilyy. Mikäli tämän pyrkimyksen vastaisesti on rakennuksessa aiemmin suoritettu rakennustoimenpiteitä, on rakennus korjaus- ja muutostöiden yhteydessä pyrittävä korjaamaan entistään.</i>
Rakennusoikeus	Tontilla sallittu enimmäiskerrosala 7460 m ² . Tontin rakennusalalla sallittavien rakennusoikeuteen laskettavien maanalaisten työtilojen enimmäiskerrosala 1500 m ² .

LÄHIYMPÄRISTÖN HISTORIA JA KEHITYS

Kyttälä liitetään Tampereeseen

Tammerkosken alue oli ennen Tampereen kaupungin perustamista (1779) vapaa-herra Hans Erik Boijen omistuksessa. Kun Ruotsin kuningas Kustaa III antoi määräyksen kaupungin perustamisesta Tammerkosken rannalle, Boije myi Tammerkosken kartanon kruunulle.

Syyt, miksi Tampere perustettiin länsipuolelle koskea eikä kosken molemmille rannoille olivat monenlaiset. Vaikuttavin näyttää olleen Boijen halu pitää kosken itärannalla olevat myllyt, sekä ajatus siitä, että kaupunki kosken länsirannalle rakennettuna olisi turvattu mahdollista idästä hyökkävää vihollista vastaan. Lisäksi Turun ja Hämeen läänien välinen raja kulki vielä 1700-luvun lopulla Tammerkosken halki, mikä vaikeutti kaupungin laajennusta itään.

Teollistumisen kiihtyessä 1800-luvulla Tampereen väkiluku kasvoi, ja asumus- sekä liiketilojen ahtaus alkoi käydä yhä tuntuvammaksi. Kaupunki alkoi laajentua toispuolisesti keskustasta länteen päin. Tammerkosken itäpuoliselle alueelle Kyttälään puolestaan muodostui nopeasti hökkelikylämäinen asutus kaavoittamattomalle alueelle.

Kyttälä kuului vielä ennen 1870-luvun puoliväliä Messukylän pitäjään. Pahamaineisen ja tiheään asutun alueen hallinta- ja lunastuskysymykset alkoivat jo vuonna 1856, ja lopulta vuonna 1877 Kyttälä liitettiin virallisesti Tampereeseen. Kaupunginarkkitehti F. L. Calonius laati alueen ensimmäisen asemakaavan vuonna 1886, jonka pääpiirteet näkyvät nykyisenkin Kyttälän asemakaavassa. Saneerauksen seurauksena suurin osa asukkaista joutui muuttamaan toisaalle, ja asunnottomiksi jääneet sijoitettiin vuokratonteille alueen pohjoispuolelle - Alueelle joka sai tästä syystä nimekseen Armonkallio.¹

¹ Voionmaa 1910

Kuva oikealla: F. L. Caloniuksen jälkeen virkaan astunut kaupunginarkkitehti Lambert Petterson täydensi Caloniuksen kaavoitustyötä vuonna 1896 ennen kaikkea Amurissa, Kyttälässä ja Tammelassa. Petterson loi Tampereelle uuden tontti- ja kaupunginosajärjestelmän, jossa kaupunki jaettiin 17 kaupunginosaan. Pettersonin kaavan tonttivaranto riitti pitkälle seuraavalle vuosisadalle. Kaavaan on merkitty punaisilla palokellot. Tuomiokirkon koillispuolella Huhtimäellä nykyisen Tammekosken koulutalon kohdalla pyöreä palovartiotorni, jonka eteläpuolella nykyisen Huhtimäenkadun kohdalla Vartiotorninkatu. KKD

Vanhaa Kyttälää Tuomiokirkon luona vuonna 1903. Erik Frans Emil, TM

Idässä Kyttälän aluetta rajaava Tampereen ja Porin välinen rautatie avattiin marraskuun neljäntenä päivänä 1895.²

Vuonna 1906 valtuusto hyväksyi arkkitehti Lars Sonckin laatiman asemakaavan, jossa oli luovuttu ruutukaavan jäykkyudesta. Kaava vapaine katulinjoinen merkitsi käännekohtaa Tampereen tähänastisten suoralinjaisten asemakaavojen kehityksessä. Keskeisimmälle paikalle kaavoitettua aluetta kohosi samalla vuosien 1902-1907 aikana Johanneksen kirkko, niin ikään Sonckin käsialaa.

1900-luvun alussa rakennetut jugend-tyylisuuntausta edustavat merkkirakennukset määrittävät Juhannuskylän alueen ilmettä tänäkin päivänä. Arkkitehtikilpailun voittona toteutettu Wivi Lönnin suunnittelema Keskuspaloasema (1907) korvasi palovartiotorin Tuomiokirkon koillispuolelta.³

Juhannuskylän kirkon ja koulujen lähiympäristö

Kirkon ympärille, Kyttälän pohjoisosaan Rongankadun ja Lapintien välille muotoutui näin siis Juhannuskylän alue. Nimensä alue on saanut Johanneksen kirkosta, joka tunnetaan nykyisin Tuomiokirkkona. Juhannuskylän rakennuskanta noudattelee kadun muotoja ja pitkälti ilman asemakaavaa rakentuneen alueen vapaamuotoisuuden pystyy huomaamaan erityisesti Sukkavartaankadun ja Lapintien ympäristöstä.

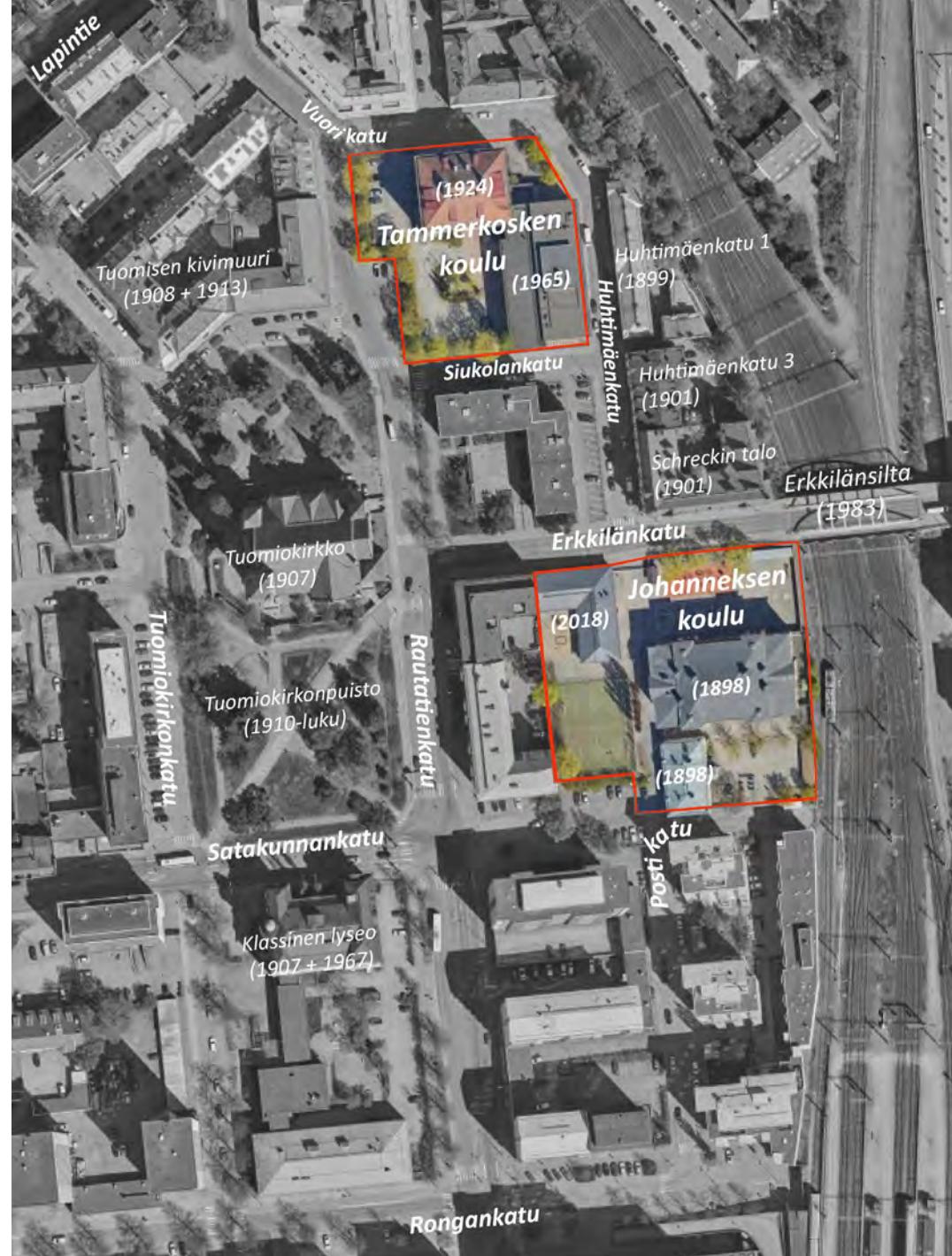
Kirkon pohjoispuolelle valmistui vuonna 1914 Birger Federleyn suunnittelema Tuomisen kivimuuri. Tammerkosken koulun tontilla sijaitsi aikaisemmin palovartiotori. Johanneksen koulua ja Tammerkosken koulua yhdistävällä Huhtimäenkadulla (aikaisemmalta nimeltään Vartiotorinkatu), on säilynyt edustava joukko puisia uusrenessanssitaloja 1800-luvun lopulta. Huhtimäenkatu 1:ssä sijaitseva poikkeuksellinen pitkä uusrenessanssirakennus on vuodelta 1899, arkkitehtina Berndt Blom. Huhtimäenkatu 3:n kivinen asuinkerrostalo on vuodelta 1901, sen on suunnitellut arkkitehtitoimisto Andersin-Jung-Bomansson. Johanneksen koulu (1898) sekä Huhtimäenkadun ja Erkkilänkadun kulmassa sijaitseva Schreckin talo (1901) ovat molemmat Georg Schreckin suunnittelema.

Vaikkakin aluetta on 1960-luvulta lähtien uudisrakennettu korkeilla elementtikerrostaloilla, Jussinkylän vanhaa, kulttuurihistoriallisesti arvokasta rakennuskantaa säilynyt varsin paljon. Toisaalta korkeat kerrostalot edustavat alueella nykyaikaista kohtuuhintaista asumisen muotoa, josta alueen rakennushistoria on lähtöisin.⁴

² Koskela 2017

³ Voionmaa 1910

⁴ Tampereen seutukaavaliitto 1990

Juhannuskylän koulun eli Tammerkosken ja Johanneksen koulutalojen lähiympäristö. Kuvaan on merkitty merkittävimmät rakennukset ja kadunnimet sekä punaisella koulurakennusten tonttirajat. Taustan ilmakuva vuodelta 2022, OSKARI.

Ilmakuva Juhannuskylästä ja Armonkalliosta 1930-luvulla - Tuomiokirkon ympärillä Tammerkosken koulu, Johanneksen koulurakennukset sekä Klassillinen lukio. Taustalla Armonkalliota, Näsijärveä ja Lapinniemeä. Veljekset Karhumäki 1933, TM

Juhannuskylän koulurakennukset

Ensimmäinen kansakoulu aloitti toimintansa Tampereella vuonna 1872, jolloin siihen liitettiin Kaijakkamäellä nahkuri Lindströmin talossa toiminut seurakunnallinen koulu. Tammerkosken itäpuolisen Tampereen asukasluku kasvoi Kyttälän ja Tammelan alueiden rakentuessa, joten koulurakennukselle idässä oli tarvetta. Kyttälässä toiminut kansakoulu sai tilat kaupungin omistamasta Erkkilän talosta vuonna 1892.

Vuonna 1891 Tampereen kansakoulujen johtokunta esitti kaupunginvaltuustolle uuden kivisen koulutalon rakentamista Kyttälään. Arkkitehdit Lambert Petterson ja Berndt Blom tekivät alustavat suunnitelmat koulurakennuksesta kustannusarvioineen vuonna 1895. Johtokunta hyväksyi Pettersonin ehdotuksen, mutta myöhemmin kävi ilmi, ettei rakennus mahtunut tontille. Pohjoispuolelta varattiin rakentamaton tontti, jolle arkkitehti Georg Schreck laati uudet suunnitelmat koulutalosta ja opettajien asuinrakennuksesta vuonna 1896. Molemmat rakennukset valmistuivat vuonna 1898.⁵

Rakennusten valmistuessa Johanneksen kirkkoa ei oltu vielä rakennettu ja koulua nimitettiin Kyttälän uudeksi kansakouluksi ja Erkkilän kansakouluksi. Kirkkoa rakennettiin vuosina 1902-1907, ja tuohon aikaan myös koulua alettiin nimittää Johanneksen kouluksi, virallisesti lukuvuodesta 1904-1905 lähtien.⁶

Klassinen lyseo valmistui Johanneksen kirkon kanssa samaan aikaan vuonna 1907, samalla rakentui Keskuspaloasema Tammerkosken läheisyyteen. Koulunkäynnin yleistyminen ja Tampereen kaupungin kasvu rautatien itäpuolelle lisäsivät uuden koulutalon tarvetta myös Tammelassa. Georg Schreck suunnitteli myös Tammelan koulurakennuksen vuonna 1910. Rakennus oli puolestaan tyylillisesti jugendia, tasapainoinen, rauhallinen ja valoisa.⁷

1900-luvun alussa yhteiskunnallisten muutosten myötä kasvoi tarve perustaa Tampereelle valtion omistama tyttökoulu mahdollistamaan myös vähävaraisten perheiden tyttärille kansakoulua laajempi koulutus. Valtion omistama Tampereen tyttökoulu aloitti toimintansa 1908, ja koulua käytiin ensimmäiset vuodet vuokratiiloissa Koskikadulla. Tampereen kaupunki lahjoitti tyttökoululle tontin kirkon koillispuolelta vuonna 1909, mutta rakennustyöt päästiin aloittamaan vasta 1922. Magnus Schjerfbeckin suunnittelema punatiilinen rakennus valmistui vuonna 1924 ja sitä on laajennettu 1965 valmistuneella siipirakennuksella.

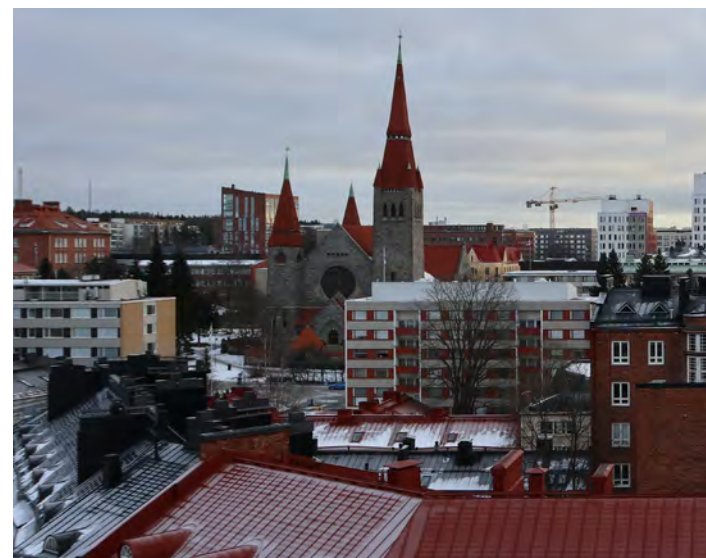
5 Voionmaa 1910

6 Lahti 1998

7 Tapola 2011

Yleisnäkömä paloaseman tornista koilliseen 1910-luvun alussa. Richard Thulè 1911-1913, TM

Näkymä paloaseman tornista koilliseen helmikuussa 2020

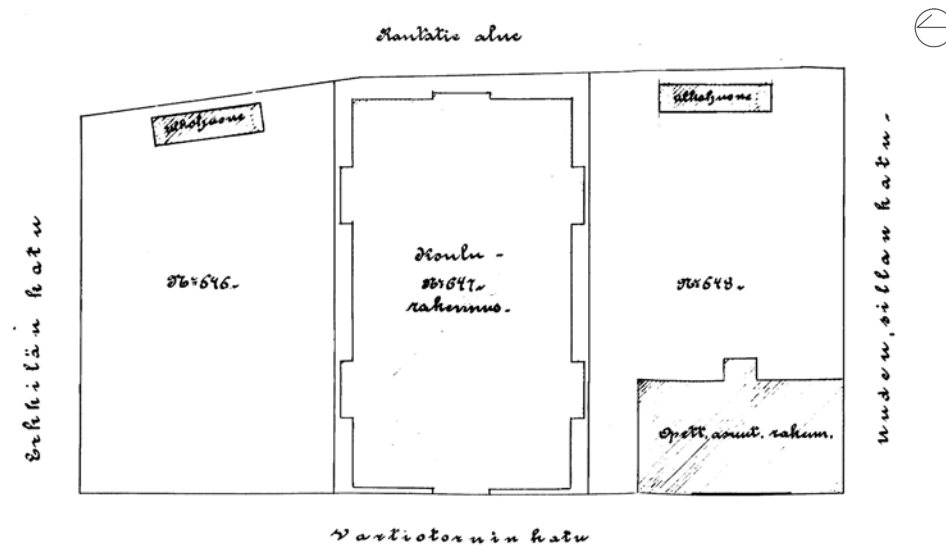
PIHA-ALUE

Alkuperäisen tontin ja piha-alueen kuvaus

Erkkilän kansakoulurakennuksen suunnittelusta vastasi aluksi Berndt Blom ja Lambert Petterson. Heidän suunnitelmansa huomattiin kuitenkin olevan liian suuri tontille, ja suunnitelma hylättiin.

Georg Schreckin suunnitelma toteutettiin lopulta aiemmin aiotun kiinteistön pohjoispuolella olevalle tyhjälle tontille. Tuolloin koulun tontti rajoittui nykyisen Huhtimäenkadun (silloisen Vartiotorininkadun) ja rata-alueen väliin. Piha-alue oli rajattu katualueesta lauta-aidalla.¹

Schreck suunnitteli pihan niin, että päärakennuksen pohjoispuolen piha oli pojille ja eteläpuolen piha tytöille. Molempien pihojen itäpuolella oli ulkohuoneet eli käymälät. Kivikoulun kellarikerrokseen rakennettiin 1910-luvulla tytöille ja pojille sisä vessat, jolloin pihalla sijainneista käymälöistä luovuttiin.

Asemapiirros vuodelta 1896: Keskellä kivikoulu, etelässä (kuvassa oikealla) puinen opettajien asuinrakennus ja rautatien puolella puiset käymälät. Hyväksytty Tampereella 29.2.1896, TPA

Näkymä Tuomikirkon tornista kohti Johanneksen koulua. Koulun puus-toinen piha-alue ja Vartiotorininkatu rajaavat koulurakennuksia. E. M. Staf 1945-1949, TM

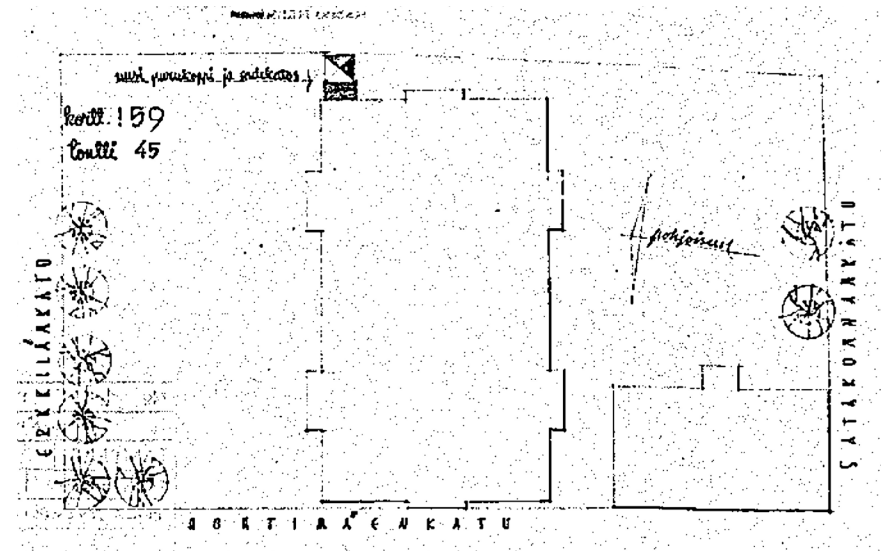
Reserviläisiä lähdössä kertausharjoituksiin koulun pihalta 1930-luvun lopulla. Sulo Markkanen 16.10.1939, TM

Piha-alueen muutokset

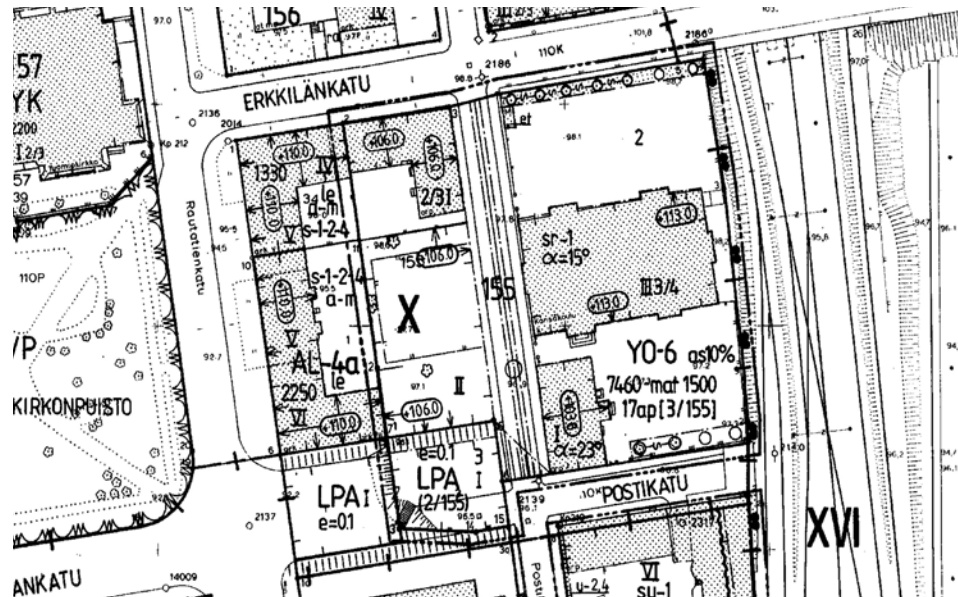
Vuonna 1953 rakennettiin kivikoulun koilliskulmalle siilorakennus ja sadekatos Vilho Kolhon suunnitelmien mukaan. Nämä liittyivät kellarin käsityöluokan toimintaan: käsityöluokka uusittiin ja purusilo rakennettiin korkeille jaloille koilliskulmaan.

Vuonna 1972 kansakoulun pihaa muutettiin Tampereen kaupungin arkkitehtiosaston Eeva Uotilan suunnitelmien mukaan. Pohjoiselta pihalta tehtiin käynti eteläiselle kivikoulun ja rautatien väliin jäävälle tontin alueelle, jotta oppilaiden olisi helppompaa kulkea puiseen ruokalarakennukseen. Kiviseen muuriin tehtiin aukko ja pari askelmaa, lisäksi rautatien puolista aitaa rakennettiin jatkettiin.

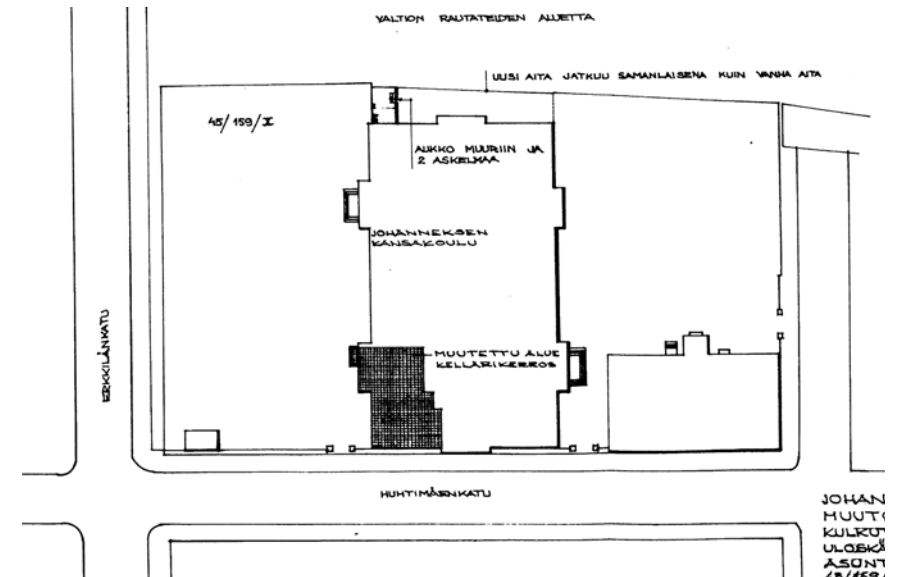
1990-luvulla läntinen tontti yhdistettiin osaksi Johanneksen koulun pihaa ja tontille tehtiin uusi asemakaava. Huhtimäenkatu katkaistiin Erkkilänkatuun ja otettiin osaksi koulun tonttia. Uusi alue kivikoulun länsipuolelta, josta oli purettu vanhoja puurakennuksia, kunnostettiin urheilukäyttöön ja talvisin se jäädettiin koko kaupunginosan lasten luistinradaksi.

Purukoppi ja sadekatos Vilho Kolho 7.6.1953 TPA

Ote koulun tontin voimassa olevasta asemakaavasta vuodelta 1991

Johanneksen kansakoulun muutospirustus Eeva Uotila 4.8.1972 TPA

Johanneksen koulun rakennukset peruskorjattiin 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa ja myös piha-alue kunnostettiin Tampereen kaupungin puisto-osaston suunnitelmien mukaan vuonna 1991:

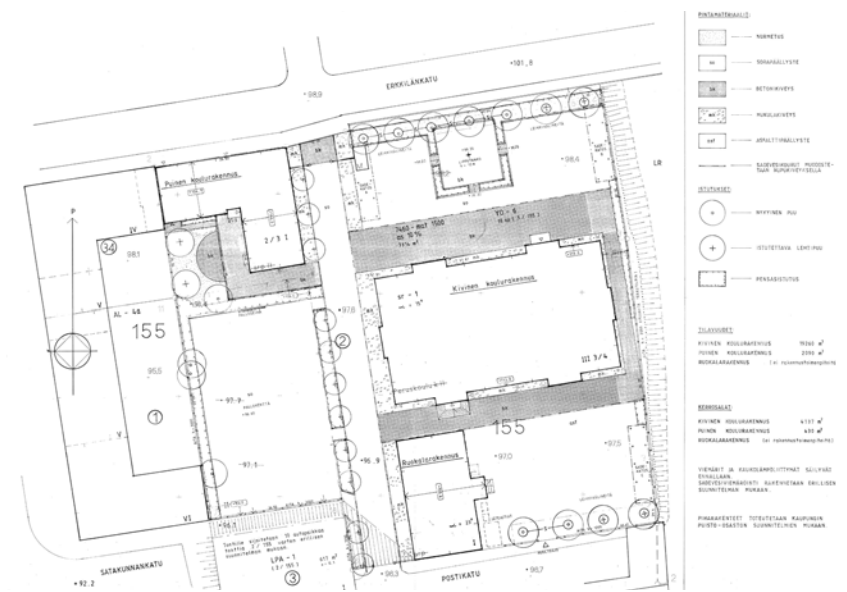
Pihaan istutettiin lukuisia uusia lehtipuita. Pohjoiselle pihalle sijoitettiin lipputan-kokoroke. Pihaan rakennettiin sadekatokset. Muuntamo jäi Erkkilänkadun ja nyt suljetun Huhtimäenkadun kulmaukseen. Muuntamonkin ylle suunniteltiin sadekatosta mutta tätä ei toteutettu. 1950-luvulla rakennettu purukoppi kivikoulun itäpuolelta poistettiin, ja tilalle rakennettiin uusi, joka piilotettiin aitauksen taakse.

Seuraavat piha-alueen uudistukset toteutettiin vuosien 2018-2022 aikana.

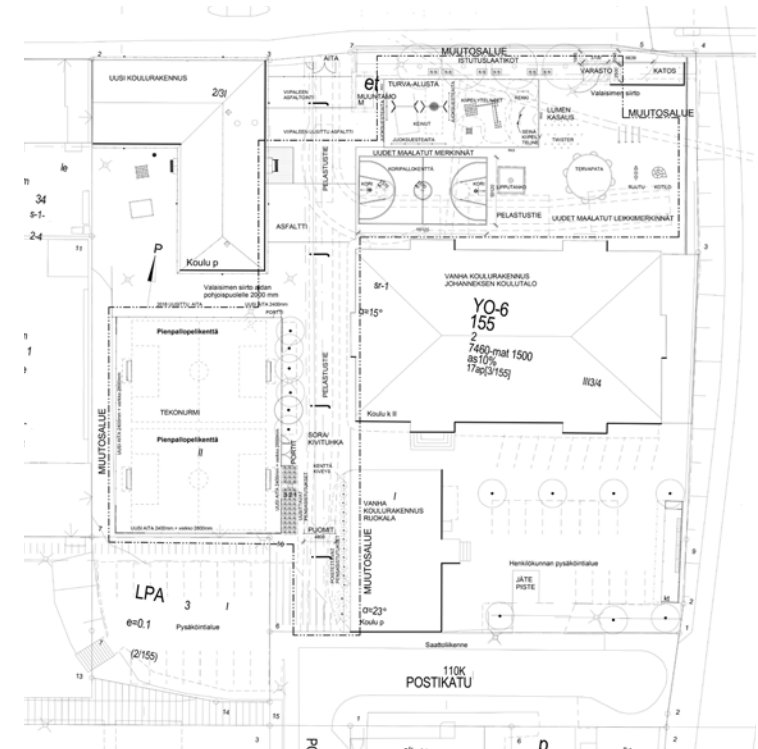
Pohjoispihan pyöräkatos lähellä Erkkilänsiltaa sekä ratapihan puoleinen meluaitaeluaita rakennettiin Sweco rakennetekniikka oy:n Senni Sorrin suunnitelmien mukaan vuonna 2018. Samana vuonna tontin luoteiskulmaan rakennettiin uusi siirtokelpoinen koulurakennus 1990-luvulla puretun puurakennuksen paikalle. Tämän Pikkukouluksi kutsutun rakennuksen arkkitehtisuunnittelusta vastasi Kaj Nordenswan RCo Oy. Pikkukoulussa on nykyisin noin 550 m² opetustilaa 0-2 luokkien opetusta varten.

Vuonna 2019 rakennettiin pihavarasto tontin pohjoisosaan.

Vuonna 2022 uusittiin koulun piha-aluetta suurelta osin Tampereen Tilapalveluiden Anne Lehtisen suunnitelmien mukaan. Merkittävin muutos oli kivikoulun länsipuolelle rakennettu pienpallopelikenttä, joka korvasi pysäköintialueen. Pohjoiselle pihalle Erkkilänkadun suuntaisesti puiden alle tuli istutuslaatikot ja näiden vierelle uudet keinut, kiipeilytelineet sekä juoksuesteaitoja turva-alustan päälle. Pyöräkatoksen jatkeeksi rakennettiin varasto ja pihan leikkimerkinnyt maalattiin uudelleen. Ruokalan ja pallokentän välisen alueen pensasistutuksia uusittiin ja alue päällystettiin soralla ja kivituhkalla.

Pihamuutokset perusparannuksen yhteydessä 1990-luvulla. Arkkitehtitoimisto Aarne Heino 28.6.1991, TPA

Pihan muutostöiden loppupiirustus vuonna 2022. Anne Lehtinen Tampereen Tilapalvelut 15.9.2022, TPA

Pihan nykytila

Johanneksen koulun kiinteistöllä on neljä rakennusta; kivinen koulurakennus, puinen ruokalarakennus, siirtokelpoinen lisärakennus sekä sähkömuuntaja. Tontin pohjoispuolella kulkee Erkkilänkatu ja itäpuolella rautatiet. Eteläpuolella kulkee Postikatu, joka kääntyy kohti etelää tontin etelälaidan puolivälissä. Muutoin neliön mutoisen tontin lounaiskulman on viereisen tontin parkkialueena. Länsilaidalta kiinteistö rajautuu kahteen asuinkerrostalotonttiin.

Eteläpuolisella pihalla on nykyisin jätekatokset ja henkilökunnan pysäköintialue. Länsilaidaltaan koulun kiinteistö on suhteellisen suojaisa ja länsipuolen tontit sijaitsevat hieman koulun tonttia alempana. Koulun piha on rajattu aidoilla ympäristöstä - Pohjois- ja eteläpuolella valkoisella puuaidalla ja länsipuolella metalliverkkoaidalla. Metalliaita rajaa myös jalkapallokenttää.

Piha on pääasiassa asfaltoitu. Pohjoisella välituntipihalla on myös turva-alustaa. Polkupyöräkatos ja pihavarasto ovat koilliskulmassa. Pikkukoulu sijaitsee kiinteistön luoteisnurkassa ja rajaa lounaispuolelleen suojaisan sisäpihan. Kivikoulun ja ruokalarakennuksen länsipuolella on vastikään uusittu jalkapallokenttä, joka jatkuu kiinteistön rajalle asti.

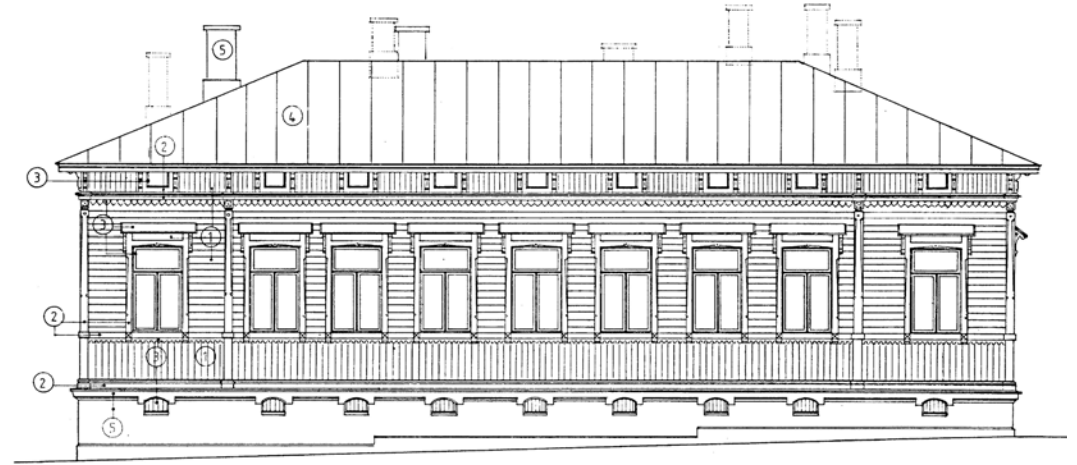
Ilmakuva vuodelta 1946. Koulun ja kirkon välillä oli 1900-luvun alussa puinen asuinkortteli. Oikealla Johanneksen koulun tontti ja vasemmalla puinen asuinkortteli, ja näiden välissä kulkee Vartiotorrinkatu. OSKARI

Ilmakuva vuodelta 2022. Johanneksen koulun ruokala on nykyisin korttelin ainoa vanhaa rakennuskantaa edustava puurakennus. OSKARI

Huhtimäenkatu jatkui Johanneksen koulun tontin läpi vielä 1960-luvulla.
Erkki Kauppila 1963 TM

Julkisivupiirros Johanneksen koulun vieressä sijainneesta puutalosta. Rakennus oli tarkoitus kunnostaa 1990-luvulla koulun käyttöön, mutta suunnitelmista luovuttiin ja rakennus purettiin. Tilalle rakennettiin vuonna 2018 Pikkukoulu. Julkisivu itään, Arkkitehtitoimisto Aarne Heino 28.6.1991. TPA

Johanneksen koulu Erkkiläkadulta elokuussa 2023

Johanneksen koulun pihaa Huhtimäenkadun suuntaan pohjoiseen. Vasemmalla Pikkukoulu, oikealla kauempana punakattoinen Schreckin talo.

Juhannuskylän maisemaa ratapihalta Näsinneulaa kohti. Pitkä Satakunnankatu vasemmalla jatkuu Klassillisen lukion ja Keskuspaloaseman ohi Amuriin asti. Johanneksen koulu on kuvassa keskellä ja tämän takana Tuomiokirkko. Oikealle jää Erkkilän silta, Schreckin talo ja punatiilinen Tammerkosen koulu. Kauempana kuvassa Ranta-Tampellaa ja Näsijärveä.

ARKKITEHTONISET OMINAISPIIRTEET

Arkkitehdin esittely

Georg Wilhelm Ismael Schreck (1859-1925) valmistui Helsingin Polyteknillisestä opistosta arkkitehdiksi vuonna 1882. Vuosina 1885-1886 hän opiskeli Saksassa, Ranskassa ja Italiassa valtion stipendiaattina. Opintomatkat olivat tärkeitä, sillä kuva-aineistoa rakennustaiteesta ei ollut tuolloin paljoa saatavilla. Suomeen palttuaan 27-vuotiaana Schreck sai nimityksen toimintansa aloittavan Tampereen teollisuuskoulun rakennusosaston ammattiaineitten lehtoriksi. Myöhemmin hän toimi myös koulun johtajana.¹

Teollisuuskoulun rakennusosastolla Schreckin kenties kuuluisin oppilas oli Wivi Lönn (koulun toinen naisoppilas), joka kävi teollisuuskoulua vain yhden vuoden. Naisilla ei ollut tuolloin oikeutta päästä vakinaisiksi oppilaiksi, kuitenkin Lönn oli kurssinsa ylivoimaisesti paras oppilas. Lönnin pääopettajana toiminut Schreck suositteli lahjakkaalle oppilaalleen siirtymistä Helsinkiin Polyteknillisen opiston ylimääräiseksi opiskelijaksi. Schreckin muistetaankin tukeneen Teollisuuskoulussa työskennellessään naisoppilaitaan yleisemminkin.²

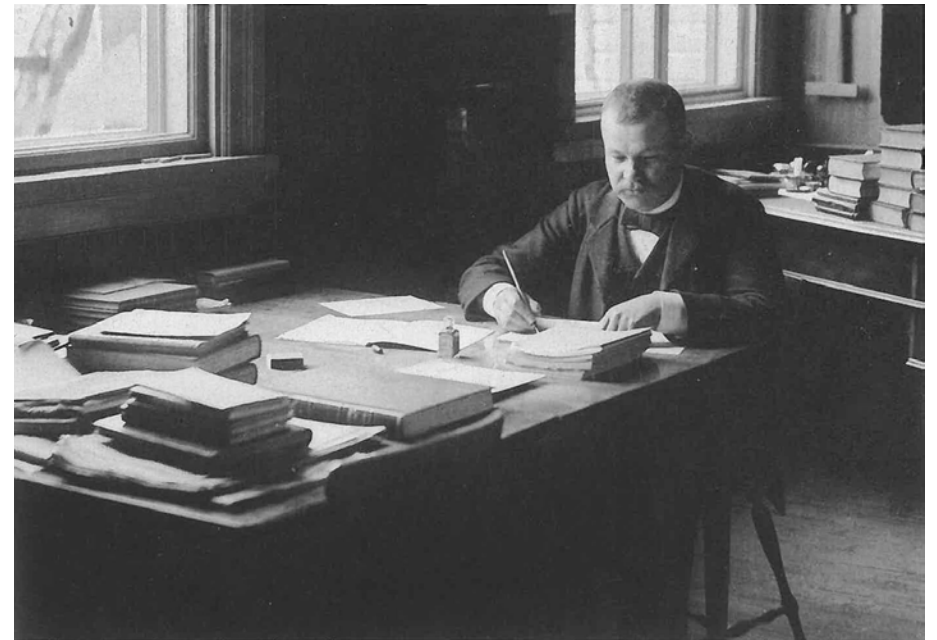
Koulutoimensa ohella Schreck suunnitteli lähes 30 vuoden ajan niin asuin- ja tehdasrakennuksia kuin julkisia rakennuksia. Parhaiten hänet tunnetaan Raatihuoneen (1890) ja useiden muiden uusrenessanssirakennusten arkkitehtina. Näihin töihin kuuluvat mm. Tampellan juhlatalo eli nykyinen Komediateatteri (1898), Johanneksen koulu (1898), Lielahden kartano (1893) sekä Tullikamari ja pakkahuone (1901). Puretuista Schreckin uusrenessanssirakennuksista mainittakoon Kuninkaankatu 18:ssa sijainnut Rikalan talo (1887-1972) sekä Satamakatu 3:ssa sijainnut Saarnijoen talona ja Lundstedtin talona tunnettu asuinrakennus (1890-1956).³

Raatihuoneen rakentamisen jälkeen Schreck suunnitteli useita rakennuksia Finlaysonin tehdasalueelle ja ne valmistuivat vuoden 1891 paikkeilla. Useimmat näistä on jo purettu (TR 8, 32 ja 33), mutta TR 31 eli Uusi Kehräämö, jota on kutsuttu sijaintinsa vuoksi myös Puutarhatehtaaksi, on edelleen olemassa. Puuvillatehtaankadun varrella olevista asuinrakennuksista mainittakoon Barkerin talo, jonka suunnitteli E. J. Wennerqvist Finlaysonin tehtaan teknillisen johtajan John Barkerin asunnoksi jo vuonna 1937. Rakennusta laajennettiin vuonna 1888 Georg Schreckin piirustusten mukaan, jolloin rakennusta jatkettiin itään päin ja julkisivu muutettiin. Rakennus sijaitsee Puuvillatehtaankatu 5:ssä, Schreckin suunnittelemaa toista taloa vastapäätä.

¹ Koskela 2017

² Tapola 2011

³ Liuttunen & Toivola 2018

Georg Schreck työnsä ääressä. Tapola 2011

Tampereen teollisuuskoulun opettajat ja oppilaat vuonna 1889. Eturivissä kolmas vasemmalta Georg Schreck. Tapola 2011

Georg Schreckin suunnittelema
Rikalan talo (Kuninkaankatu 18),
nykyisin rakennus purettu. TM

Saarnijoen talo huhtikuussa 1958 hieman ennen purkamistaan. Martti L. Laitinen VKA /
Liuttunen & Toivola 2018

Georg Schreckin suunnittelemat kansallisromanttiset Kylmähallit toimivat basaa-
rimaisena myyntipaikkana Keskustorilla osoitteessa Aleksis Kiven katu 26 vuoteen
1964 saakka. E.M. Staf 1951, TM

Schreckin yhä jäljellä olevista jugend-rakennuksista mainittakoon Tammelan koulu (1911) ja veli Karl Hjalmar Schreckille rakennettu Schreckin talo (1901). Schreck suunnitteli myös tyyllisesti jugendia ja gotiikkaa yhdistelevän Vilppulan kirkon (1912), Pälkäneen kirkon tornin (1896), Teiskon Aunessillan (1899) ja Ahvenanmerellä Suomen ja Ruotsin rajalla sijaitsevan Märketin majakan (1885), jonka vaikeisiin rakennustöihin hän osallistui itse rakennusmestareiden kieltäytyttyä urakasta. Omalle perheelleen Schreck suunnitteli kesäpaikaksi ensin Varalan huvilan Pyynikille ja myöhemmin puujugendia edustavan Pohtolan huvilan Ylöjärvelle.⁴

Schreck oli yksi laajaa rakennus- ja urakointitoimintaa harjoittaneen Tampereen Rakennuskonttorin perustajista vuonna 1888. Liike nimettiin myöhemmin Otr Oy:ksi. Schreck Liene suunnitellut useimmat Rakennuskonttorin toteuttamat rakennushankkeet. Yksi niistä oli Itäiselläkadulla (Aleksis Kiven katu) sijainneet Kangashallit (1902), jotka paremmin tunnetaan Kylmähallien nimellä. Huomattavin Schreckin piirtämistä jugend-rakennuksista oli vuonna 1914 valmistunut Rakennuskonttorin oma liiketalo, joka on merkittävä erityisesti teräsbetonirunkonsa vuoksi. Kyseinen Otran talo jäikin Schreckin viimeiseksi työksi arkkitehtina - sen jälkeen hän keskittyi liiketoimintaan.⁵

Schreck avioitui kesällä 1893 Anna Katarina Forsmanin kanssa. Anna Schreck oli perustamassa Tampereen Varalaan aluksi vain naisille tarkoitettua liikuntakeskusta, joka on yhä toiminnassa sekä miesten ja naisten urheilupaikkana. Pariskunta sai kuusi lasta, joista kolme kuoli varhain.⁶

Tampereen edustavin uusrenessanssirakennus on Georg Schreckin suunnittelema raatihuone. Kuva: Arkkitehdit MY

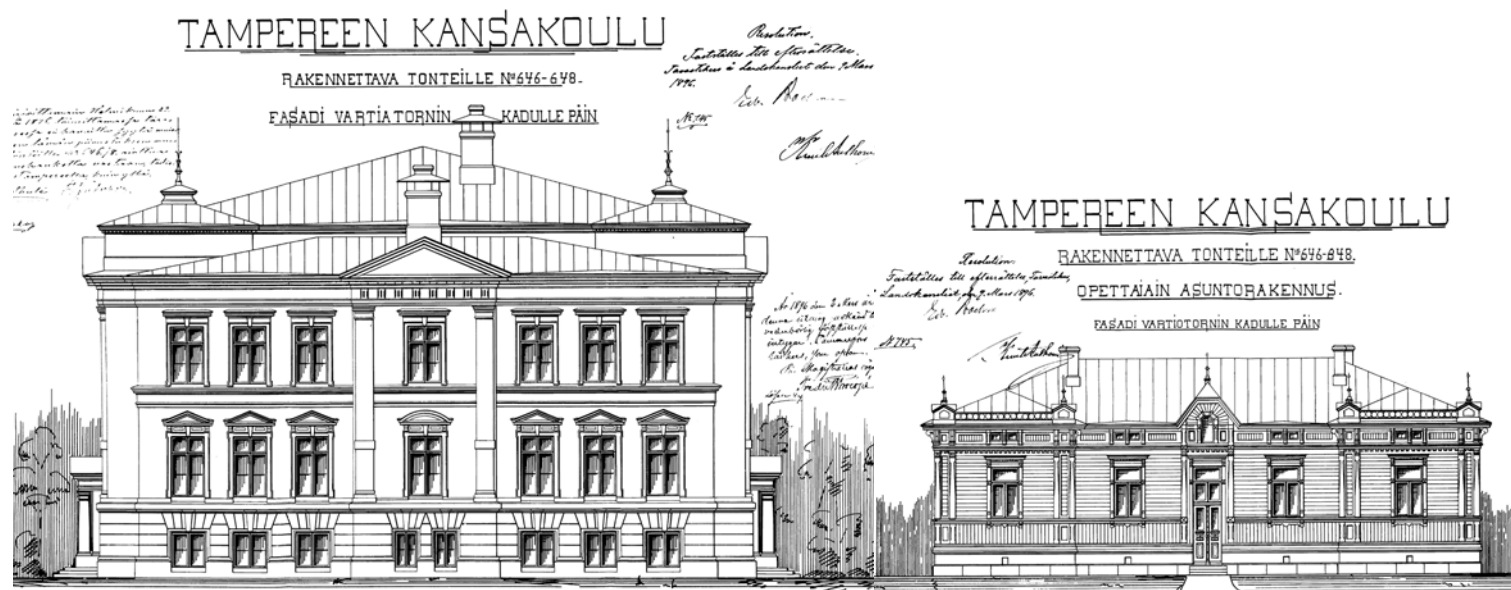

Schreckin suunnittelema myöhäisjugendia edustava Tammelan kansakoulurakennus vastavalmistuneena vuonna 1911. Juho Holmstén-Heiniö, VKA

⁴ Tapola 2011

⁵ Liuttunen & Toivola 2018

⁶ Koskela 2017

Kansakoulun kivi- ja puurakennuksen julkisivusuunnitelmat länteen. Georg Schreck 1896, TPA

Uusrenessanssi ja nikkarityyli

1800-luvun arkkitehtuuria leimasi kertaustyyli, jossa jäljiteltiin ja yhdisteltiin aikaisempia tyylikausia. Menneitä aikoja ihannoitiin ja romantisoitiin, ja useita arkkitehtuurityylejä esiintyi rinnan. Tampereella uusrenessanssi oli 1900-luvun vaihteeseen asti suosituin rakennustyyli. Uusrenessanssi noudatteli antiikin muotoja, mutta sille olivat tyypillisiä myös näyttävät koriste-elementit, joissa käytettiin klassismin ja gotiikan aiheita.

Uusrenessanssi nojautui klassismiin ja symmetriseen sommitteluun. Kivirakennuksissa tavoiteltiin italialaisten renessanssipalatsien ilmettä. Räystäät olivat leveitä ja runsaasti koristeltuja. Uusrenessanssitalojen yleisin ikkunatyyppi oli kolmiruutuinen T-karmi-ikkuna ilman jakopuitteita. Usein ylimpien kerrosten ikkunat koristeltiin erityisen näyttävästi. Kivijalka tehtiin tavallisesti luonnonkivistä. Alimmat kerrokset koristeltiin suuria kiviharkkoja imitoivalla rappauksella.

Väreinä suosittiin ruskean eri sävyjä. Kalkkimaalilla käsitelty julkisivuvärjäys jäljiteli aitojen rakennuskivien sävyjä vaihdellen vaaleasta hyvinkin monivärisiin ja voimakkaisiin ratkaisuihin. Seiniä jäsentäviä osia kuten listoitusta maalattiin muuta julkisivua tummemmiksi, usein ruskeiksi tai harmaiksi.

Puurakennusten osalta Suomeen muodostui ulkomaisten vaikutteiden ja kotimaisen puurakennusperinteen yhdistelmänä omaleimainen niin kutsuttu nikkarityyli (ruotsin kielestä *snickare* = puuseppä). Tyyliä käytettiin kevyitä rakenteita, julkisivua jäsentäviä vaaka- ja pystypanelointeja, runsaita listoituksia, ornamentteja sekä koristeellisia räystäskannattajia ja päätykolmioita. Tampereen puutaloista monet olivat rakennusmestarien ja kirvesmiesten suunnittelemia, mutta myös arkkitehdit piirsivät paljon pussia asuinrakennuksia.⁷

Johanneksen koulu - Tampereen ensimmäinen kivikoulu

Johanneksen koulu oli aikanaan Tampereen ensimmäinen kivikoulu ja kaupunginosansa ensimmäinen kivirakennus. Rakennus oli 1800-luvun puolella Tampereen kouluista suurin. Kansakoulu oli syntyessään nimenomaan työväestön koulu, koska varakkaammalla väellä oli omat yksityiset koulunsa.

Rakennuksen suunnitelmat laati Georg Schreck, ja rakentamisturakan hoiti Hällström, Lindroos ja Mattson. Kaikenkaikkiaan rakennustyöt kestivät yli kaksi vuotta ja koulun vihkiminen tapahtui 2.9.1898.⁸

”Muhkeana kohoaa nyt tuo uusi opinahjo koko paikkakunnan kaunistuksena, todistaen vielä tulevillekin sukupolville siitä jalosta isänmaallisesta harrastuksesta, mikä tämän ajan ihmisiä on kunnassamme elähdyttänyt, työhön ja toimintaan sekä melkoisiin aineellisiin uhrauksiin saattanut niin hyvin aikalaistensa kuin myöskin tulevien sukupolvien hyväksi. Olkoon kaikkina aikoina siunattu se työ, mitä täällä polvesta polveen kansamme syvien rivien hyväksi tehdään.”

- Kansakoulun vuosikertomus 1898-1899 (Mäkinen 1922).

Kivikoulun eteläpuolelle rakennettiin samaan aikaan hirsirakenteinen opettajien asunto. Molemmissa rakennuksissa tilasuunnitelma nojasi pitkälti keskeissymmetriaan uusrenessanssin tyylin mukaisesti. Keskeissymmetriassa tilat jäsentyvät symmetrisesti keskipisteen ympärille.

Kivikoulun sisätilat, rakenteet ja talotekniikka

Kivikoulun kellarikerroksessa länsipäädyssä sijaitsi vahtimestareiden eli vartijoiden asunnot. He huolehtivat muun muassa koulutalon lämmityksestä. Keskellä kellaria voimistelusalin alapuolisessa osassa kellarissa sijaitsi suuri puuvarasto ja lämmitys-tilat ilmakammioineen. Näistä johdettiin kiertoilmaa sekä lämmintä ilmaa seinien sisäisten pystyhormien kautta.

Puuvaraston pohjoispuolella oli kaksi poikien puukäsityöhuonetta. Suurempi käsityöhuone sijaitsi itäpäässä ja käsityöopettajan oma huone oli tähän yhteydessä etelän puolella. Molempien porrashuoneiden alla oli klosetit eli käymälät. Asunnon ja käsityöluokkien väliin pohjoispuolelle jäi kaksi karsseria eli pientä rangais-tuskoppia kansakoululaisten kurinpitoa varten.

⁸ Mäkinen 1922

(poistettu selvitystyön verkkojulkaisusta)

Alkuperäinen kellarikerros

(poistettu selvitystyön verkkojulkaisusta)

Alkuperäinen 1. kerros, 2. kerros oli tiloiltaan lähes samanlainen

(poistettu selvitystyön verkkojulkaisusta)

Alkuperäinen ullakkokerros

(poistettu selvitystyön verkkajulkaisusta)

*Tampereen kansakoulun leikkaus A-B,
Georg Schreck 1896, TPA*

Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsi luokkahuoneet, keskellä suuri voimistelusalali ja päädyissä opettajien huoneet. Poikien luokkahuoneet sijaitsivat itäpuolella ja tyttöjen länsipuolella, sama jako päti nais- ja miesopettajien huoneisiin. Luokkahuoneita yhdistivät käytävät eli koridorit.

Toinen kerros oli tiloiltaan lähes identtinen ensimmäisen kerroksen kanssa. Ainoastaan suurta yhteistilaa käytettiin ylempänä juhlasalina.

Ullakkokerroksessa oli suuri ullakkovarastotila sekä kaksi pohjoiseen avautuvaa luokkahuonetta jotka toimivat tyttöjen käsityöluokkina.

Ruokalaa alkuperäisessä kansakoulussa ei ollut, vaan oppilaat kävivät keskellä päivää kotonaan syömässä. Käymälät olivat pihalla erillisissä puurakennuksissaan.

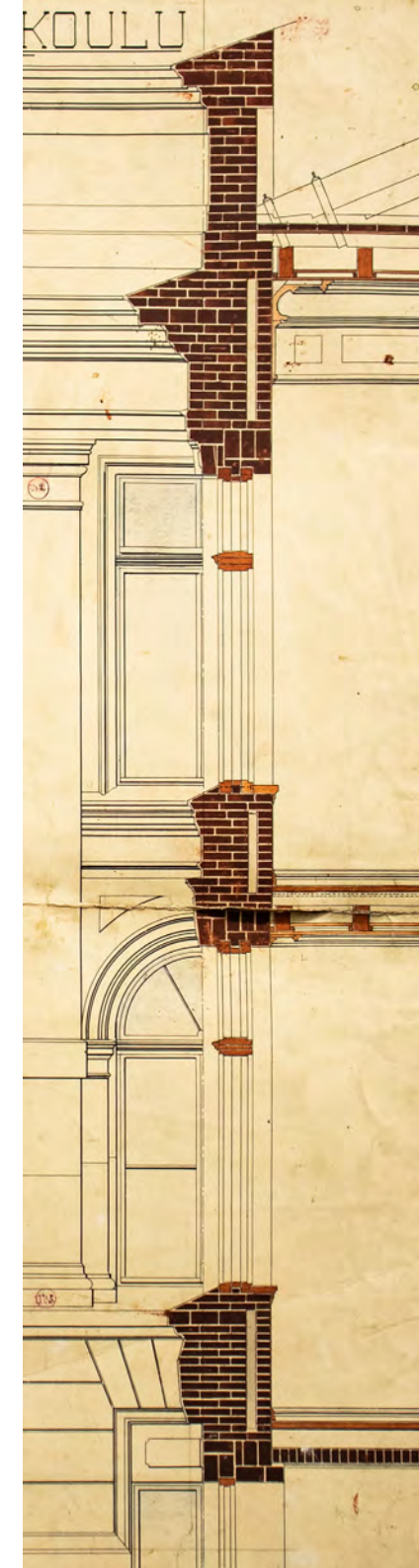
Kivikoulun kantava runko rakennettiin tiilestä, väli- ja yläpohjat puurunkoisina, kellarikerros katettiin tiiliholvilla. Lattiat olivat massalattioita ja portaat teräshierrettyä betonia. Ikkunat olivat sisään-ulosaukeavia. Katteena oli musta pelti. Julkisivut rapattiin.

Ennen Johanneksen kansakoulua Kyttälässä pidettiin kansakoulua kaupungin omistamassa Erkkilän talossa. Rakennus oli pieni puutalo,

jonka ilmanvaihto oli huono. Kun Johanneksen kivistä kansakoulua alettiin suunnittelemaan, haluttiin uusi suuri koulurakennus varustaa kunnollisella ilmanvaihtojärjestelmällä.

Ilmanvaihto ja lämmitys suunniteltiin kokonaisuutenaan osaksi rakennuksen alkuperäistä arkkitehtuuria. Tilapalvelun arkistosta löytyy helsinkiläisen G. E. Berggrensin leimaamat ja 4.8.1896 päivätyt suunnitelmat 'Wärmkammare 18 till Tammerforsh folkskola' sekä 'Lyftkanalen till ny folkskola i Tammerfors' 14.7.1896. Kiertoilmakanavia lämmitettiin kellarikerrokseen sijoitetuista lämpökamiinoista.

Vahtimestarilla eli koulun vartijalla oli suuri rooli rakennuksen ylläpidossa ja lämmityksessä. Vartijan tuli olla aina paikalla ja hänen piti mielellään olla perheellinen, sillä jos hän joutui lähtemään jonnekin, oli ainakin puolison jäätävä paikalle. Vartijan tehtäviin kuului huolehtia rakennuksen siivouksesta, lämmityksestä ja valaistuksesta. Käytännössä hänen tuli muun muassa lakaista ja pestä lattiat, tuulettaa, pyyhkiä tomut, puhdistaa piirustustaulut, kiillottaa kynttilänjalat, lämmitellä huoneet ilmojen mukaan, hankkia mustetta taloudenhoitajalta, puhdistaa ja täyttää mustepulloja sekä huolehtia että lamput ja kynttilät tuli sammutettua.⁹

Kivikoulun ulkoasu

Rakennuksen ulkohahmo nojautui vahvaan ja selkeään keskeissymmetriaan. Julkisivut olivat itsessään symmetrisiä, mutta julkisivujen välillä oli sommitelmallisia ja muodollisia eroavaisuuksia.

Esimerkiksi rakennuksen itäjulkisivua ei edes piirretty, vaan se toteutettiin täsmälleen samanlaiseksi kuin länsijulkisivu. Kuitenkin pohjois- ja eteläjulkisivut tehtiin toisistaan erilaisiksi - pohjoisessa kulmikkaat koristeet kun taas etelässä kaareva ikkunarivistö. Valittu muotokieli voi viitata siihen, että koulun pohjoispiha oli poikaoppilaiden käyttöön ja eteläinen tyttöoppilaille.

Pohjois- ja eteläjulkisivuja jäsensivät kaksi risaliittia, eli muusta julkisivusta ulkonevaa osaa, joista vasemmanpuoleisen kohdalla on sisäänkäynti. Jokaisella julkisivulla risaliittien yläosaan oli sijoitettu klassinen päätykolmio, paitsi pohjoispuolella, jossa ikkunat toivat valoa ullakkokerrokseen. Julkisivut olivat rapatut ja rakennuksen alaosa on harkkomuurattu, tyyliään viivarustiikkaa. Itä- ja länsijulkisivuilla oli yksi keskirisaliitti. Myös yhtenä julkisivuissa toistuvana pienempänä visuaalisena elementtinä oli sivuilta viistetty päätykolmio, joka esiintyi ikkunoiden ja sisäänkäyntien yläpuolella.

Korniisit eli kattolistat räystään alla ulkonivat julkisivusta voimakkaasti. Korniisin alapuolinen friisi oli koristeellisempi risaliittien kohdilla, missä niitä rytmitti kahdeksan pystysuuntaista reliefiä. Risaliittien sivuja kehysti lisäksi pylväsrelieffit.

Risaliitit jatkuvat ullakkokerroksen verran ja näitä kiersi vielä koristeellisemmat kattolistat, joihin oli tehty pitsimäisen vaikutelman antava hammastus. Tämä oli tyyppinen koristeaihe uusrenessanssirakennuksissa, jota kutsutaan myös riippulaataksi ja mutulukseksi. Vesikatolla risaliitit nousevat muusta katosta aavistuksen tornimaisesti esiin. Rakennuksen aumakatto oli peltiä ja kattoa koristivat korkeat metallipintaiset tornihuiput. Keskellä eteläjulkisivua sijaitsi alkuperäisessä ulkoasussa suuri Kansakoulu-kyltti.

Johanneksen kivikoulurakennus vuonna 1948 jolloin juhlittiin koulun 50-vuotista taivalta. TM

125-vuotias Johanneksen kivikoulurakennus vuonna 2023.

Opettajien rakennuksen alkuperäiset sisätilat ja rakenteet

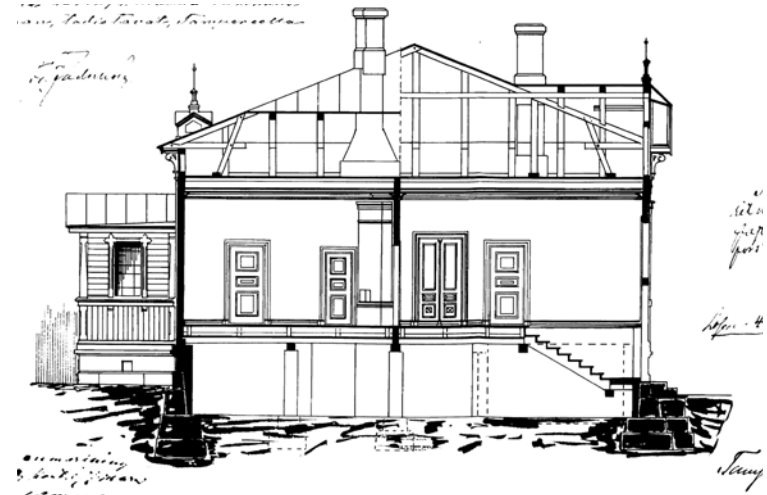
Opettajien asunto- ja kansliarakennus (nyk. ruokalarakennus):

Puurakennuksen tilasuunnitelma oli lähes täysin symmetrinen. Rakennuksessa oli opettajien kanslia sekä kaksi asuntoa, joista toinen pohjoispuolella ja toinen eteläpuolella. Pohjoispuolen asunto oli miesopettajalle ja eteläpuolen naisopettajalle. Asuntojen keittiöt sijaitsivat itäpuolella, eli yksityisemmällä pihan puolella, ja ne oli varustettu muuratuilla valurautalevyisillä helloilla.

Rakennuksen keskeissäsymetriaa rikkoi se, että miesopettajan asunto oli suurempi kuin naisopettajan. Naisopettajan asunnon puolelta toinen kamarihuoneista oli opettajien kanslian käytössä. Opettajien kansliaan kuljettiin pääsisäänkäynnin portaiden yläpäässä sijaitsevasta oviaukosta.

Puutalon alkuperäisissä suunnitelmissa rakennuksen läpi kulki käytävä ja portaikko. Kulku oli mahdollista sekä idästä pihan puolelta että lännestä Vartiotorinikadulta. Idässä pihan puolella oli yksityisemmät sisäänkäynnit kuistien kautta asuntoihin ja lännestä keskeltä rakennusta päästiin näyttävästä sisäänkäynnistä opettajien kansliaan.

Hirsirunkoisessa rakennuksessa oli peltikatto ja tuulettuva alapohja eli rossipohja. Hirret on ladottu vaakasuuntaisesti. Asuinrakennuksen kellari oli kylmää varastotilaa. Rakennus oli puulämmitteinen, uuneja oli lähes jokaisessa huoneessa.

Opettajien asunnon leikkaus A-B. Georg Schreck 1896, TPA

(poistettu selvitystyön verkkojulkaisusta)

Opettajien asuinrakennuksen alkuperäinen pohjapiirros

Opettajien rakennuksen alkuperäinen ulkoasu

Opettajien asunto- ja kansliarakennus (nyk. ruokalarakennus):

Ulkoarkkitehtuurin koristeellisuus nojautui perusgeometriaan, eikä koristeellista symboliikkaa juuri ollut. Julkisivuseinät oli jaettu osiin julkisivusta aavistuksen ulos työntyvillä puulistoilla. Vesikatto oli peltiä ja katon kulmissa räystäiden yläpuolella oli puiset pinaakkelit eli tornimaiset osat.

Arkistoissa on säilynyt rakennuksesta ainoastaan alkuperäiset etelä- ja länsijulkisivupiirroksot. Tämän vuoksi alkuperäisen arkkitehtuurin koristeellisuutta jokaisella julkisivulla on mahdotonta määrittellä varmasti. On mahdollista, että julkisivut olivat tyyllisesti melko samanlaiset, tai että kadun puoleiset julkisivut (etelä- ja länsi) olivat koristeellisemmat kuin pihan puoleiset.

Sisäpihan puolella ikkunoiden aukoitus oli alkuperäisten pohjapiirrosten perusteella tiheämpi, ja on mahdollista, ettei esimerkiksi julkisivua jakavia koristeellisia hammaslistoja ollut. Kadun puolella lännessä sijaitsi keskellä sisäänkäynti opettajien kansliaan jota oli korostettu pienellä ikkunallisella päätykolmiolla. Lännessä katsottuna kokonaisuutta oli jäsenneily runsaasti julkisivuissa ja vesikatolla.

Alkuperäisessä rakennuksessa oli ulos aukeavat yksilasiset ikkunat. Korkeiden ikkunoiden puitejakona käytettiin T-karmia. Karmin alaosan ikkunat olivat saranoidut ja yläosan ikkunat todennäköisesti hakakiinnitteiset. Kuistiosassa oli yksilasiset kiinteät ikkunat tiheämmällä puitejaolla. Kuistin ikkunoiden erillaisuus on toteutettu todennäköisesti kustannussyistä - 1890-luvun lopulla pieniruutuisten ikkunalaisien valmistus oli halvempaa ja helpompaa.

Ikkunoiden vuorilautojen päällä oli lehtisahattuja koristeita. Muodot olivat teräviä, mutta vesilautaa kannattelevat konsolit olivat kauniin pyöreät. Samaa pyöreyttä oli käytetty rakennuksen kulmissa räystäään alapuolisissa konsoleissa. Puolestaan pihan puolella asuntoihin johtavassa kuistissa ikkunoiden vuorilaudat olivat yksinkertaisemmat ja vaatimattomammat.

Alkuperäinen värillinen eteläjulkisivu, Georg Schreck 1896, TPA

125-vuotiaan eteläjulkisivun ilme on säilynyt hyvin lähellä alkuperäistä. Sahatut koristeet toteuttavat puumateriaalille uskollista muotomaailmaa, nikkarityyliä. Valokuvattu elokussa 2023.

Koulun kalusteet ensimmäisinä vuosikymmeninä

Kansakoulu varustettiin ajanmukaisesti esimerkiksi hankkimalla kouluun telefooni sekä luokka- ja opettajanhuoneisiin sähkökellot. Aluksi luokkia valaistiin öljylampuilla. Kuitenkin 1900-luvun alkuvuosina sähkövalo saatiin kaikkiin luokkiin, ja lukuvuonna 1902-1903 ylimääräisiä öljylamppuja lahjoitettiin kaupungin mielisairaalan käyttöön. Silti pimeinä talvikuukausina sähkövalokaan ei aina valaissut kunnolla: Esimerkiksi talvella 1908-1909 valitettiin valaistuksen heikkoutta, kun Tammerkoskessa oli niin vähän vettä, ettei sähköä saatu tarpeeksi ja lamput paloivat kovin himmeästi.

Havaintovälineinä kansakouluilla oli 1890-luvun lopulla karttoja ja kuvastoja, joita säilytettiin puisissa kuvataululaatikoissa. Välineistöä uusittiin vuosittain, esimerkiksi luonnontieteellisiin kokoelmiin hankittiin mikroskooppeja ja kipsisiä sisäelimiä. Singerin ompelukone saatiin käyttöön lukuvuonna 1902-1903 ja juhlasaliin pianino vanhan pedaaliharmonin tilalle 1907-1908.

Tärkeimpänä opetusvälineenä pidettiin mustataulua, jolle opettaja saattoi kirjoittaa. Aluksi neliömetrin kokoiset taulut olivat liikuteltavia ja jalallisia. Lukuvuonna 1909-1910 saatiin Johanneksen kouluun uusia seinään kiinnitettäviä tauluja, jotka tilattiin puuseppä I. Lahtiselta.

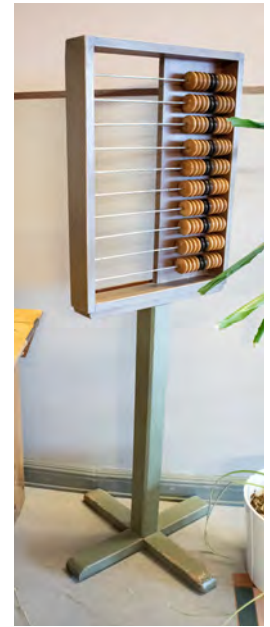
Vuodesta 1908 Tampereen kansakoulut kuuluivat yhdistykseen nimeltä Taidetta kouluihin, jonka jäsenmaksun kaupunki maksoi. Tämän yhdistyksen kautta koulut saivat seinilleen taidejäljennöksiä ja alkuperäisiäkin maalauksia. Koulun sisätiloissa on nykyäänkin paljon erilaista taidetta, muun muassa juhlasalissa Pekka Halosen suuri maalaus 'Hämäläinen maisema'.

Koulu käytävillä on säilynyt useita vanhoja kelloja

Koristeellinen antiikkikello ruokalan seinällä, vastaavia löytyy edelleen myös kivikoulusta

Laskentataulu

Vanhoja kuvataululaatikoita

Oppilailla on ollut käytössä myös paripulpetteja

Biologian opetukseen käytetty kuvataululaatikko

Koulun vanhimpia säilyneitä vitriinikaappeja käytävällä

Vitriinin lukot, saranat ja jalat

Juhlasalin seinällä oleva suuri Pekka Halosen maalaus 'Hämäläinen maisema' on useiden kansakoulun vanhojen luokkakuvien taustalla. Maalaus sai kansalaissodan aikana kuulanreikiä ja musta tahran, jota arveltiin vereksi. Maalaus on myöhemmin kunnostettu ja merkit sodasta hävinneet.

RAKENNUSTEN MUUTOS- JA KORJAUSTYÖT

1900-luvun alku: Kansakoulun suosio kasvaa

Kansakoulun tehokkuus kävi vuosi vuodelta ilmeisemmäksi, ja myös varakkaamman väen kuten virkamiesten, tehtailijoiden ja kauppiaiden lapsia alkoi olla enemmän myös kansakouluissa.

Kivirakennus :

Ensimmäinen maalausremontti tehtiin vuonna 1906 ja samalla luokkatilojen valaistusta parannettiin.¹

1910-luku: Hygieniakysymykset ja kansalaissota

Kivirakennus :

Koulutilat olivat ensimmäisinä vuosikymmeninä kovalla käytöllä ja pinnat kuluivat nopeasti. Aika-ajoin tehtiin pieniä remontteja, esimerkiksi kesällä 1911 koulun lattiat maalattiin keltamullalla.

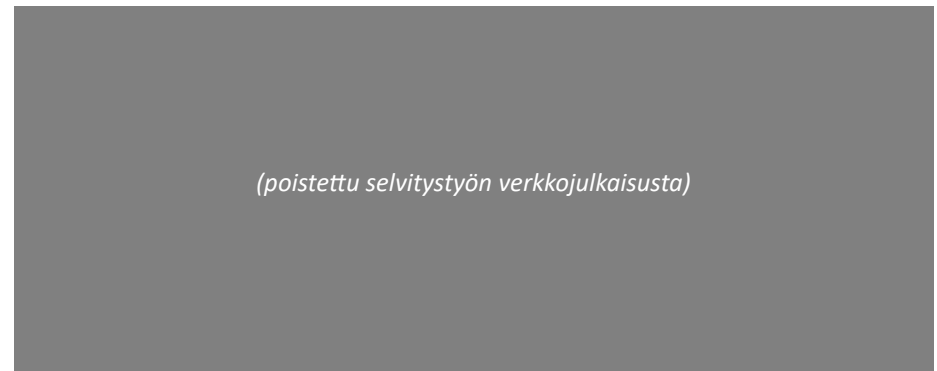
Hygieniää parannettiin rakentamalla sisävesat kellarikerrokseen vuonna 1914. Poikien wc-tilat tehtiin koilliskulmaan ja tyttöjen wc-tilat lounaiskulmaan. Julkisivuihin avattiin ikkunoiden paikoille oviaukot. Suunnitelmat piirsi arkkitehti Lambert Petterson.

Lavantauti riehui kaupungissa talvella 1915-1916 ja myös kivikoulusta tehtiin lavantautisairaala. Opetusta jouduttiin vähentämään epidemian vuoksi.

¹ Heino 1993

Koulun ensimmäisiä oppilaita luokkakuvassa toukokuussa 1899. Taustalla näkyy koristeellisia maalauksia, vasemmalla kenties koristeellinen pilarin jalka tai kaluste. Luokkakuvassa ylemmän koulun II luokka, keskellä istuu opettajatar Anna Lagerström. Kuva: Johanneksen koulu, Lahti 1998

Otteet kellarin pohjapiirroksesta vuoden 1914 wc-muutoksia koskien, Lambert Petterson, kesäkuu 1914, TPA

Lukuvuosi 1917-1918 alkoi senaatin määräyksestä poikkeuksellisesti vasta 17. syyskuuta. Syksyllä 1917 puhkesi maassa yleislakko, jolloin sosialistit halusivat sulkea myös koulut. Punaiset ja valkoiset kamppailivat kaupungin hallinnasta, ja kansalaissota sulki lopulta koulut. Kivikoulu toimi kansalaissodan aikaan Punaisen ristin sotasairaalana. Rakennuksen julkisivuun on kiinnitetty tähän liittyvä muistolaatta:

Suomen Punaisen Ristin pääsairaala Tampereella toimi Johanneksen koulussa 25.2.-24.6.1918 hoitaen puolueettomasti 1002 haavoittunutta.

Koulun sisustus tehtiin sairaalaan sopivaksi. Vaikka sairaala oli puolueeton, ei rakennus välttynyt täysin kranaatinosumiltakaan. Punaisten panssarijuna oli pysäköitynä lähellä Johanneksen koulua, ja junaan tarkoitettuja kranaatteja osui koulurakennukseen surmaten ihmisiä.

Ainakin osa kivikoulun ikkunoista oli kansalaissodan jälkeen rikki. Taisteluiden tauttua koulunkäyntiä jatkettiin koulun puurakennuksessa ja Johanneksen kirkossa.

Asuinrakennus, opettajanhuone ja koulu (nyk. ruokalarakennus):

Suurista oppilasmääristä johtuneeseen tilanahtauteen saatiin helpotusta opettajien asuinrakennuksesta, jonne muodostettiin kolme luokkaa. Opettajan asuntorakennus muutettiin lähes kokonaan opetuskäyttöön vuonna 1912. Väliseiniä purettiin jotta tiloista saatiin suurempia luokkahuoneita varten. Todennäköisesti itäjulkisivulla sijainneet ikkunat sekä länsijulkisivun sisäänkäynti peitettiin näiden muutostöiden ohessa, tai nämä peitettiin muista syistä aikaisemmin.

Vuosina 1915-1916 asuinrakennus oli sotaväen majoitustiloina ja lavantautiepidemian takia myös sairaalatiloina. Itsenäistymisen jälkeen rakennus toimi jatkokoulun kirjasto- ja lukusalina.²

Kansalaissodan aikaan ei puurakennuskaan välttynyt sodan tuhoilta. Koulun pitkäaikainen vartija menehtyi sodassa ollessaan asuntonsa keittiössä tykinammuksen osuessa puurakennukseen.³ Tuolloin asuntona toimineen tilan ikkuna poikkeaa nykyisinkin muista rakennusten ikkunoista karmeineen, ja onkin todennäköisesti korjattu rakennukseen osuneen tykinammuksen vuoksi vuonna 1918.

² Heino 1993

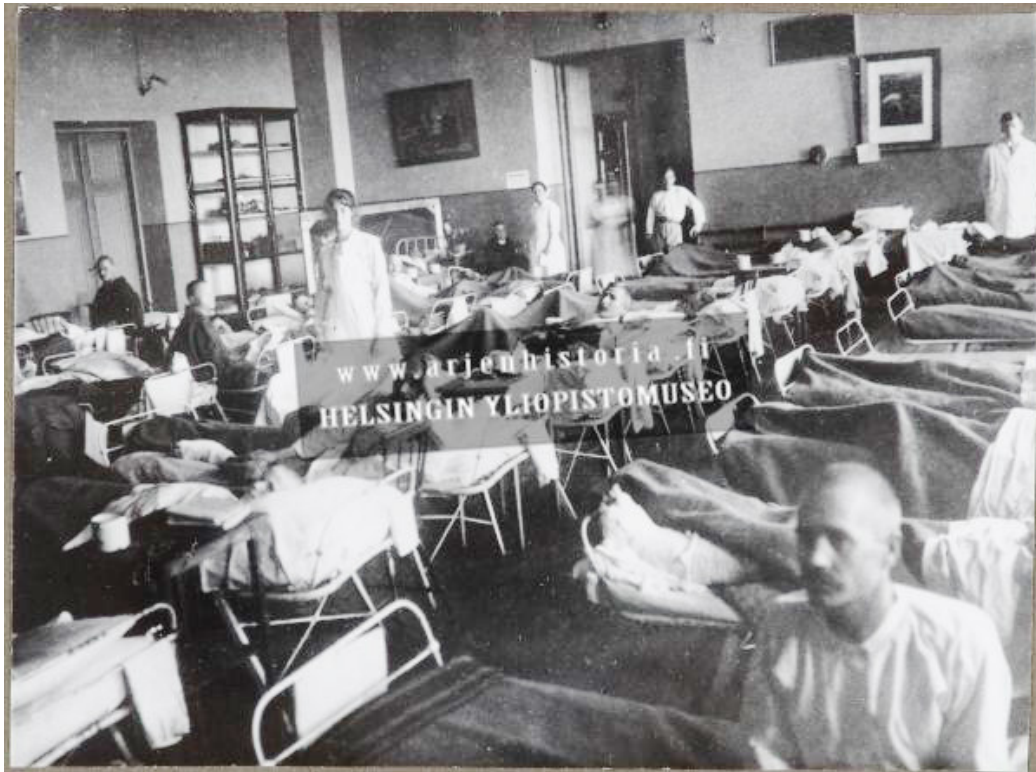
³ Lahti 1998

Pohjapiirros puurakennuksen muutostöistä vuonna 1912: Numerot 1, 2 ja 3 ovat luokkahuoneita, 4 opettajanhuone, 5 asuinhuone, 6-7 eteinen, 8 porrashuone, 9 ullakkoporras. TPA

Punaisen Ristin sairaala no. 2n henkilökuntaa Johanneksen koulussa vuonna 1918. TM

Johanneksen kansakoulu sotasairaalana vuonna 1918. Kuva sairassalikäyttöön otetusta koulun juhlasalista, jossa on runsaasti potilaita sängyissään. Kuvassa näkyy myös kaksi sairaanhoitajaa ja lääkäri oikeassa nurkassa. Salin nurkassa on vitriini ja seinillä on kehystettyjä tauluja. HY

Juhlasali vuonna 2023, vasemmalla oleva valokuva vuodelta 1918 lienee tältä paikalta

Kuva vuoden 1918 kansalaissodan vuoksi kansakouluun perustetusta sairaalasalista. HY

Antiikkikello juhlasalin seinällä

Juhlasalin seinillä kiertänyt vanha koristekuvio

1920-luku: Tytöt ja pojat yhteisiin opetusryhmiin

1920-luvulla alettiin Tampereella kokeilla yhdysluokkia, eli tyttöjen ja poikien opettamista samoissa luokissa, ja ne yleistivät vähitellen. Johanneksen koululla toimi tuolloin myös pienimuotoisesti päiväkotia, nk. päiväkoppa, jossa kauempaa tulleet oppilaat saivat olla ruokataulun ajan ja josta he saivat ruuan varallisuudesta riippuen ilmaiseksi tai maksua vastaan.⁴

Opettajien asuntorakennus ja puukoulu (nyk. ruokalarakennus):

Tuolloin asuin- ja opetuskäytössä olleeseen puurakennukseen tehtiin tulisijamuutoksia vuonna 1920 Tampereen kaupungin rakennuskonttorin arkkitehtiosaston Eetu Murroksen suunnitelmien mukaan. Rakennuksen pohjoispäättyyn opettajanhuoneeseen lisättiin liesi uunin yhteyteen.

Kivirakennus:

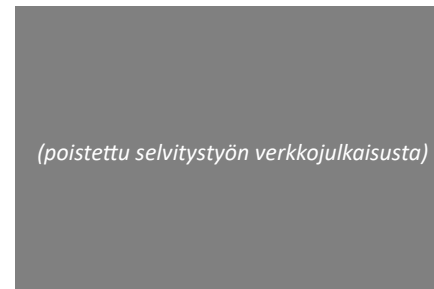
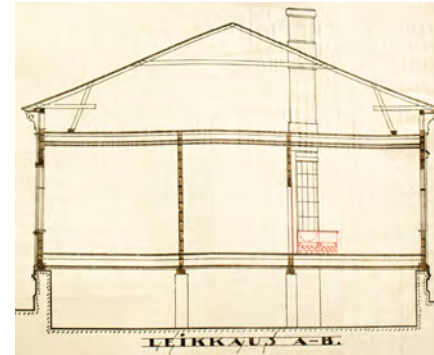
Myös kivikouluun tehtiin tulisijamuutoksia tammikuussa 1923 laadittujen suunnitelmien mukaan. Kellarikerroksen keskellä sijaitsevan puuvaraston pohjoispuolelle tehtiin tulisijalaajennus.

Suurin muutos koski eteläjulkisivun risaliittiosia. Näiden yläosaan rakennettiin kolmen ikkunan sarjat ja paikalla olleet päätykolmiot purettiin.

⁴ Lahti 1998

1921 Johanneksen kansakoulun I osasto, jossa sekä tyttö- että poikaoppilaita. TM

Tulisijamuutoksia rakennukseen A (kansakoulun puurakennus) tontilla no. 45 X Tampereella. Vahvistettu Tampereella 11.12.1920, TPA

Eteläjulkisivun muutos - Risaliitin päätykolmio purettiin ja tilalle rakennettiin ikkunat. Piirustus vuodelta 1925, TPA

Kivikoulun tulisijapiirustus, punaisella laajennusosa. Tampereella 1923 TPA

1930-luku: Asuinrakennukseen ruokala ja päiväkoti

Asuinrakennus, päiväkoti ja ruokala (nyk. ruokalarakennus):

Koulun puurakennus otettiin osittain ruokalakäyttöön. Kansakoulu alkoi esimerkiksi tarjota ilmaisia aterioita kaikille oppilaille, joiden röntgenkuvissa oli löytynyt jälkiä tuberkuloosista.

Rakennuksen läntinen huone toimi koulun ruokasalina. Keittiö sijoitettiin pohjoiseen ja ruokasali länteen avautuvaan tilaan. Eteläinen huone oli päiväkodin käytössä, joka toimi rakennuksessa siihen asti, kun kouluruokaa alettiin tarjoilla päivittäin kaikille oppilaille (vuoteen 1946 asti). Idässä huoneet pysyivät asuinkäytössä vartijalle ja keittiöapulaiselle. Keittiötä ja leipomoa varten rakennettiin suuret kiviuunit. Keskelle rakennusta rakennettiin uusia väliseiniä. Kulkuyhteys käytävältä ruokasaliin ummistettiin näiden muutostöiden yhteydessä, tai mahdollisesti joitakin vuosia tätä aikaisemmin.

1940-luku: Sotavuodet ja muutos kouluruokailuun

Asuinrakennus, päiväkoti ja ruokala (nyk. ruokalarakennus):

Vilho Kolho piirsi toisen säiliö-huoneen paikalle kaksi pientä wc-tilaa vuonna 1940. Samana vuonna viereiseen kivikouluun osui talvisodan pommeja, ja samalla puurakennus vaurioitui hieman. Koulun pihalla sijainnut ulkorakennus hajosi lähes kokonaan.

Heinäkuussa 1943 annetun lain mukaan kaupunkien tuli antaa kouluateria kaikille oppilaille - varattomille ilmaiseksi ja muille maksua vastaan. Samana vuonna Johanneksen koulussa ei voitu vielä tarjota ruokaa kaikille, koska tilajärjestely vei aikansa. Vasta lukuvuonna 1945-1946 tarjottiin kouluruoka kaikille oppilaille.

Vuonna 1947 uudistettiin kansakoulun keittiötä rakentamalla muuripata oppilasruokalan keittiöön. Piirustukset teetti Tampereen kaupungin rakennustoimiston arkkitehtiosaston K. R. 20.12.1947.

(poistettu selvitystyön verkkojulkaisusta)

'Johanneksen kansakoulun oppilasruokalan uudelleenjärjestelyehdotus', V.K. (Vilho Kolho) 16.5.1934. TPA

(poistettu selvitystyön verkkojulkaisusta)

Wc-muutokset piirretty punaisella kynällä. Vilho Kolho 2.7.1940. TPA

Kivikoulu:

Vuonna 1939 syttyi toinen maailmansota, joka kesti vuoteen 1945 asti. Syksyllä 1939 koulut alkoivat normaalisti, mutta vuoden aikana koulutyöt keskeytettiin toistuvasti ja koulurakennukset otettiin armeijan käyttöön. Karjalasta tulleet siirtolaiset kasvattivat Johanneksenkin koulun oppilasmääriä.

Talvisodan pommituksissa Johanneksen ja Nekalan koulut vaurioituivat Tampereella pahiten. Johanneksen kouluun osui pommeja 20.1. ja 2.3.1940. Kivirakennuksen vesikaton läpi tuli palopommi, pihaan putosi isompi räjähdyspommi ja ympäristöön vielä useita pommeja. Ovia hajosi ja ikkunoita sekä ikkunanpieliä särkyi. Vintiltä löytyi lisäksi räjähtämättömiä pommeja. Poikien puoli eli itäpuoli rakennuksesta vaurioitui niin paljon, että sen oppilaat olivat myöhemmin muissa tiloissa opiskelemissa korjaustöiden ajan.⁵

Tilapalvelun arkistosta löytyy mm. vuodelta 1947 Erkki Viitasen tekemä pohjoisjulkisivupiirros sekä vuoden 1948 lokakuulta kellarin pohjapiirros koulun itäpäästä, jolloin kellarissa sijaitsi puutyöhuone, opettajainhuone käsityö- ja suksivarastot, sekä paja ja kattilahuone. Nämä piirrokset liittyvät todennäköisesti sodan jälkeisiin korjaustöihin.

1950-luku: Suuret ikäluokat tilanahtaudessa

1950-luvulla suuret ikäluokat tulivat kouluikäisiksi ja tämä näkyi myös Johanneksen koulussa, jossa opiskelua tehtiin vuorotyönä. Oppilasmäärä moninkertaistui ja oli kiire kohentaa koulutiloja. Kun lukuvuonna 1947-1948 oppilaita oli n. 640, niin vuonna 1955-1956 heitä oli jo n. 900.

Ruokalarakennus:

Vuonna 1952 uusittiin keittiön kalusteita läntisellä puolella rakentamalla mm. uusi pesu- ja työpöytä. Piirustukset teetti Tampereen kaupungin rakennustoimiston arkkitehtiosaston K. R. 2.4.1952.

Ruokalan muutostyöt piirsi Tampereen rakennustoimiston arkkitehtiosaston Eskelinen vuonna 1956. Rakennus muutettiin viimeistään tuolloin kokonaan ruokalakäyttöön. Sisätilojen toiminnallisuus oli tästä lähtien lähellä nykyistä: keittiö pohjoisessa, ruokasalit etelään ja länteen avautuvissa huoneissa. Suurimpana tilamuutoksena rakennettiin kellariin uudet sisäportaat.

⁵ Lahti 1998

(poistettu selvitystyön verkkojulkaisusta)

Eskelisen piirtämä ruokalan lupapiirros vuodelta 1956. Kellariin johtavat portaat rakennettiin ullakkoon johtavien portaiden alle. Portaita pohdittiin koilliskulmaan keittiön viereen, mutta näitä ei toteutettu (myös kuvassa kyseiset portaat rastitettu ylitse). TPA

Suuret ikäluokat ruokailemassa Johanneksen kansakoulussa 1950-luvulla. Tilat olivat täynnä oppilaita eikä istumapaikkoja ollut kaikille ruokailuhetkeä varten. Osa oppilaista söi päällyvaatteet päällä, koska naulakoitakaan ei riittänyt kaikille. Ensio Kauppila, TM

Kivirakennus:

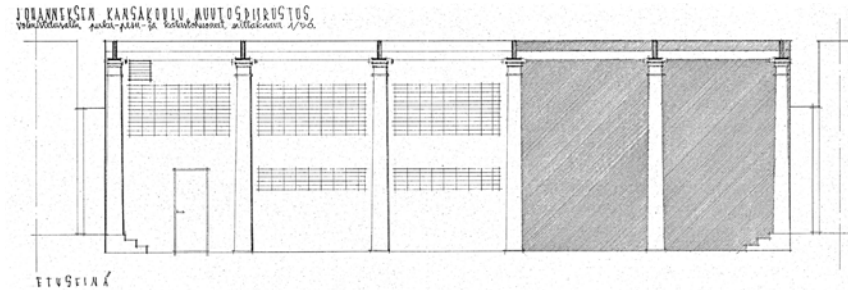
Kivikouluun tehtiin useampia käytännön muutostöitä 1950-luvulla. Aikalaiskuvauksen ja suunnittelussa mukana olleen arkkitehdin mukaan (Heino 1993) suunnitelmilla oli kiire, eikä suunnittelussa ollut aikaa sovittaa uudistuksia kauniisti alkuperäisen arkkitehtuuriin. Koulun sisäilmeeseen lisättiin halpoja saatavilla olevia materiaaleja, kuitulevyjä ja paneeleja. Koristeelliset värit ja maalaukset petettiin, rapattiin tai maalattiin yli. Julkisivuissakin kivijalan aukkoja muotoiltiin tarve ja toiminnallisuus edellä.

Vuonna 1952 suunniteltiin kansakoulun metallipajan sekä opettajanhuoneen kalusteita uusiksi ja vuoden 1953 lopulla tehtiin suunnitelmat juhlasalin näyttämön rakentamisesta. Koulun nykyinen opetustila 108 oli opettajanhuoneena jonka kulkumaukseen rakennettiin wc-tila nykyistenkin wc-huoneiden paikalla. Uusia käsienpesualtaita rakennettiin useampaan kerrokseen.

Tilapalvelun arkistosta löytyy Tampereen kaupungin rakennustoimiston arkkitehtiosaston suunnitelmia vuosilta 1954-1955, suurimmassa osassa suunnittelijana Suvitie, piirtäjänä Heino. Suunnitelmissa tehtiin muutoksia kivikoulun voimistelusalin takaosaan, minne rakennettiin pesu- ja kalustohuone sekä porras ylös pukuhuoneeseen. Tila sovitettiin alkuperäisten pilarien väliin.

Myös muita yksittäisiä kevyitä väliseinä- ja kalustemuutoksia tehtiin, kuten veistosalia laajennettiin, metallityöpajan kalusteet uusittiin, puutyöhuoneeseen tehtiin opettajan tarkkailukoppi, johtajan kanslian ja kokoelmahuoneen välille rakennettiin seinä. Lääkäriin vastaanottotilat rakennettiin ullakkokerrokseen ja käytäville rakennettiin uudet käsienpesu- ja juomapisteeet.

(poistettu selvitystyön verkkojulkaisusta)

Kivikoulun muutossuunnitelmat 1950-luvulta. Piirtäjä Heino, Suunnittelija Suvitie, 13.7.1954, TPA

(poistettu selvitystyön verkkojulkaisusta)

Päiväämätön pohjapiirros 1950-luvulta, jossa kivikoulun ullakkokerrokseen merkitty käsityöluokka sekä terveysisaren ja lääkärin huoneiden rakentaminen (nykyinen 302 kirjasto). TPA

1960-luku: Taloteknisten järjestelmien modernisointia

Ruokalarakennus:

Ruokalarakennuksen lämpöjohtoja ja lämminvesijohtoja uusittiin 1966.

Kivirakennus:

Kivikoulun kellarikerroksen länsipäädyssä sijainneisiin lämmittäjän ja vahtimestarin asuntoihin tehtiin muutoksia Tampereen kaupungin arkkitehtiosaston laatimien suunnitelmien mukaan vuonna 1964. Suunnitelmissa asunnoista uusittiin väliovia, kalusteita ja uuneja, ja tiloihin tehtiin väliseinämuutoksia. Lämmitysunit poistettiin, tilalle tehtiin keskuslämmitys. Huonekorkeus laski 325 cm:stä 255 cm:iin kun asuntojen käytävien ja pesutuvan lattiatasoja nostettiin. Uudet lattiat tehtiin betonista ja asuntoihin asennettiin linoleumimatot.

Kivikoulu vuonna 1960. E.M. Staf 15.12.1960, TM

(poistettu selvitystyön verkkojulkaisusta)

Vahtimestarin ja lämmittäjän asunnon muutossuunnitelmat 9.5.1964, TPA

1970-luvulta 1980-luvulle: Muutostyöt peruskorjausta odotellessa

1970-luvulla Suomessa toteutettiin peruskoulu-uudistus, ja Tampere siirtyi peruskouluun vuonna 1976. Molemmat Johanneksen koulun rakennukset alkoivat olla peruskorjauksen tarpeessa, mutta isompaa korjaustyötä odotellessa toteutettiin pieniä parannus- ja muutostöitä.

Ruokalarakennus:

Oppilasruokalan muutostyöt suunnitteli vuonna 1978 Tampereen kaupungin arkkitehtiosaston T. Kangasmaa. Keittiön ja ruokatarvikevaraston kiintokalusteita uudistettiin.

Ruokalaa korjattiin 1980-luvun alussa. Ilmanvaihto uusittiin ja samalla uudistettiin myös keittiötä ja wc- sekä suihkutilaa ja käsienpesupistettä Tampereen kaupungin talonrakennusviraston Alpin suunnitelmien mukaan. Kellariin johtavalle sisäänkäynnille itäjulkisivulla tehtiin uusi katos. Kuisti korjattiin ja lämmöneristävyyttä parannettiin kunnostamalla ulko-ovet ja ikkunat, sisäpuolelle asennettiin lisäpuitteet. Ulkoseinien vanha ulkolaudoitus ja runko säilytettiin, mutta seiniin, kattoon ja lattiaan lisättiin mineraalivillaa. Varmuutta kyseisten muutostöiden toteutumisesta ei ole, sillä varsinainen peruskorjaus toteutettiin rakennukseen lopulta vuonna 1987.

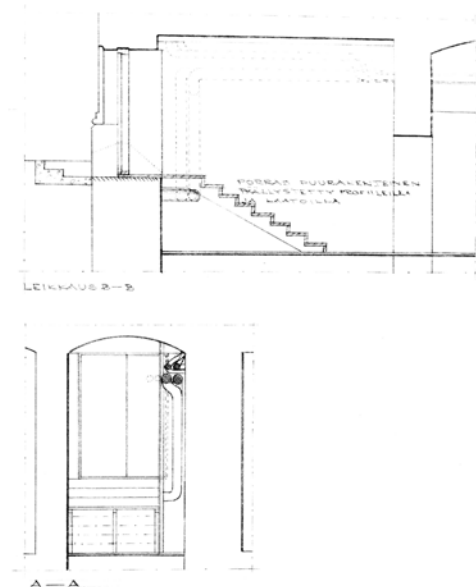
Kivirakennus:

Kivikouluun tehtiin muutoksia 1970-luvun lopulla Tampereen kaupungin arkkitehtiosaston Eeva Uotilan suunnitelmien mukaan. 1970-luvun alussa muutokset kohdistuivat pihaan sekä kellariin ja 1970-luvun lopussa useamman kerroksen sisätiloihin.

Vuonna 1973 kellarissa sijainnut lämmittäjän asunto muutettiin opetustiloiksi. Tiloista avattiin uloskäynti pohjoiselle pihalle muuttamalla neljäs ikkuna lännestä ovi-
aukoksi. Pihalla avattiin kulkutie pohjoiselta pihalta eteläiseen oppilasruokalaan.

Tampereen Tilapalvelun arkistosta löytyy myös Johanneksen kansakoulun ulko-
maalaustöiden tarjouspyynnöt ja työselostus alkuvuodesta 1972. Rakennuksen julkisivut ja ikkunakarmit oli määritetty maalattaviksi Winterol-vinyyliulkomaalilla 1008 ja Wintex-ulkolateksilla, ulko-ovet alkydimaalilla. Täyttä varmuutta töiden toteutumisesta ei ole.

(poistettu selvitystyön verkkojulkaisusta)

Johanneksen kansakoulun lämmittäjän asunto muutettu opetustiloiksi ja pohjoispihalle avataan uloskäynti. E. Uotila 21.3.1973, TPA

1970- ja 1980-lukujen vaihteessa toteutettiin muutostöitä kivikoulun kellarikerroksessa, ullakkokerroksessa ja 2. kerroksessa. Kellarissa koilliskulmassa sijainneessa poikien wc-tilassa tehtiin wc-kalusteiden muutoksia, ja lännessä sijainneet opetus-tilat, pesutupa ja koulutarvikevarasto muutettiin terveydenhoitajan ja hammaslääkärin tiloiksi sekä hammashoitolan, siivoojien sekä kaupungin työntekijöiden sosiaalityötilaksi ja vahtimestarin varastoksi. Koneellista ilmanvaihtoa uusittiin tiloihin sopivaksi.

2. kerroksessa keskellä länsijulkisivua sijainnut hammashoitola muutettiin opetus-tilaksi. Ullakkokerroksessa sijainnut terveydenhoitajantila muutettiin kirjastoksi (nykyinen 302 kirjasto). Etelään avautuvaan luokkatilaan (nykyinen opetustila 306) tehtiin varapoistumistie ja vanhat tikkaat varustettiin turvakaarilla. Uudet seinät tehtiin puurunkoisina, täytteenä 10 cm mineraalivillaa, pinnat 12 mm lastulevyä. Osa seinistä rakennettiin kahitiilestä.

Lisäksi teknisen työn opetustilaan tehtiin väliseinälisäys konetilan ja puutyötilan erottamiseksi vuonna 1983. Suunnitelmat laati Tampereen kaupungin talonrakennusviraston suunnittelija Alppi.

(poistettu selvitystyön verkkajulkaisusta)

Johanneksen koulun kellarin pohjapiirros vuonna 1970. Piirtäjä L. R., TPA

(poistettu selvitystyön verkkajulkaisusta)

Johanneksen koulun kellarimuutokset. E. Uotila 22.2.1978 TPA

1980- ja 1990-lukujen vaihteen peruskorjaus

Rakennukset alkoivat olla kovassa peruskorjauksen tarpeessa 1980-luvun aikana. Peruskorjausta siirrettiin useampaan kertaan ja päätöstä odotettiin monta vuotta.

Koulun tonttia laajennettiin hankkimalla naapuritontit Huhtimäenkadun länsipuolelta liitettäväksi koulun tonttiin palloilupihan tarpeisiin. Erkkilänkadun puoleisessa kulmassa sijainnut puutalo varattiin kunnostettavaksi koulutiloiksi. Tontille tehtiin asemakaavamuutos ja kivikoulu varustettiin suojelumerkinnällä sr-1.

Peruskorjauksen arkkitehtisuunnittelu aloitettiin 1980-luvun lopulla. Peruskorjaus porrastettiin tehtäväksi niin, että ruokalarakennus korjattiin ensimmäiseksi vuonna 1987. Tämän jälkeen korjattiin kivinen koulurakennus ja piha-alue vuonna 1991. Suunnitelmissa oli myös korjata Erkkilänkadun puoleinen puurakennus koulun käyttöön samanaikaisesti kivikoulun kanssa, mutta tästä kuitenkin luovuttiin viime metreillä kustannussyistä. Valitettavasti Erkkilänkadun puurakennus purettiin 1990-luvun aikana ja nykyään paikalla on vuonna 2018 rakennettu siirtokelpoinen rakennus.

Juhannuskylän alueella sijaitsevien Johanneksen, Klassisen että Tammerkosken koulujen muutos- ja perusparannustyöt toteutettiin vuorotellen 1990-luvun kuluessa. Koulut muodostivat yhden ala-asteen, kahden yläasteen ja kahden lukion ”koulukampuksen”, jotka hyödynsivät toistensa tiloja väistötiloina peruskorjausten aikana.

Johanneksen koulurakennusten peruskorjausten suunnittelusta vastasi Arkkitehtitoimisto Aarne Heino, Insinööritoimisto Matti Koli, LVI-Sokka sekä Air-Ix. Pihasuunnittelusta vastasi Tampereen kaupungin puisto-osasto.

Ruokalarakennus:

Rakennuksen ulkoväriä muutettiin. Kaikki sisä- ja ulkopinnat, ovet ja ikkunat kunnostettiin tarpeellisilta osin. Vanhoista ikkunoista, ovista, karmeista ja listoista sekä katto-paneelipinnoista poistettiin vanha maali. Sisällä rappauspinnat ja kuitupinnat maalattiin lateksimaalilla, puupinnat sekä metallipinnat lakkamaalilla. Ulkona rappauspinnat ja metallipinnat maalattiin lakkamaalilla, puupinnat öljymaalilla.

Ruokasalien seinien yläosiin kiinnitettiin lasikuitutapetti ja valkoinen luja-pintamaali, alaosaan paneeli ja ruskean keltainen luja-pintamaali. Lattiaan asennettiin muovimatto ja siniharmaat jalkalistat. Kaikki peltikuoriuunit maalattiin valkoisiksi. Pesuallaiden taustoilta asennettiin pukkilan laatat, eteiseen tilattiin vaatekoukut helamestareilta. Ovet kunnostettiin ja niihin asennettiin helamestareiden avainkilvet ja painikkeet. Sisäänkäynnin porras ja kuistin ulko-ovet uusittiin kokonaan.

Aamulehdessä julkaistu uutinen 13.4.1988 peruskorjausta odottavasta Johanneksen koulusta. TKA

(poistettu selvitystyön verkkojulkaisusta)

Johanneksen koulun peruskorjaus, ruokalarakennus. Arkkitehti-toimisto Aarne Heino 16.1.1987, TPA

Kivirakennus:

Kivikoulun kellarissa peruskorjaus tarkoitti poikien wc-tilan purkamista ja ottamista teknisen työn opetustiloiksi. Itäjulkisivulla sijainnut ulko-ovi wc-tiloihin vaihdettiin ikkunaksi. Kellarissa uusittiin terveydenhuollon tilat sekä olemassa olevat puu- ja metallityötilat. Kellariin tehtiin nyt myös puku- ja peseytymistilat sekä kulkuyhteys ensimmäisen kerroksen voimistelusaliiin.

Ensimmäiseen kerrokseen rakennettiin pitkä yhdyskäytävä, jolla yhdistettiin alkuperäisesti erilleen suunnitellut rakennuksen päädyt toisiinsa. Wc-tilat keskitettiin rakennuksen päätyihin alkuperäisten opettajanhuoneiden paikoille. Luokkahuoneet säilytettiin tilallisesti samoina, mutta opettajien korokelattiat purettiin. Tiloihin asennettiin linoleumilattiat, uudet valaisimet ja kalusteet sekä uusi kokonaisväritys.

Toisen kerroksen juhlasaliin palautettiin alkuperäinen tilamuoto ja seinällä kiertävä kukkaornamentti palautettiin. Juhlasalin pohjoispuolelle rakennettiin opettajien työ- ja taukokuoneet.

Rakennuksen kaksinkertaiset puurakenteiset ulkoikkunat kunnostettiin ja uusittiin. Siemppi lasi korvattiin 2-kertaisella eristyslasilla. Myös suurin osa puisista ikkunapenkeistä uusittiin. Rakennuksen alkuperäisiin käytäviin ja porrastiloihin avautuvat sali- ja luokkatilojen ovet olivat alkuperäisiä massiivipuuvia, jotka kunnostettiin ja tiivistettiin. Kaikki kynnykset uusittiin kovapuukynnyksiksi ja kaikki ovipainikkeet uusittiin. Pääsisäänkäyntiovet uusittiin alkuperäisiä ovia vastaaviksi.

Kivikoulun 2. kerroksen ja ullakkokerroksen välipohjaa vahvistettiin. Vanhat lattiapäällysteet, ponttilaudoitukset, korokkeet ja multatäyte purettiin. Uusi välipohjarakenne oli seuraava: lattiapäällyste linoleum, pontattu lastulevy tai puukipsilevy, koolaus ja mineraalivilla, teräskannakkeet, 400 mm puhallusvillaa, vanha täytepohja ja vanha kattopaneeli.

Kivikoulun sisätiloissa vanhat maali- ja tasoitepinnat poistettiin ja pintojen vauriot korjattiin sekä pinnat pohjustettiin, alustana käytettiin lasikuitukangasta.

Saneerauksen LVI-suunnittelusta vastasi insinööritoimisto LVI Sokka Ky. Rakennuksen sisäpuoliset vesijohdot ja viemärinousut uusittiin. Pohjaviemäri oli uusittu aikaisemmin, nyt tehtiin tarvittavat muutokset. Rakennus varustettiin koneellisella ilmanvaihdon (sisäänpuhallus & poisto) ja rakennuksen vanhoja savuhormeja ja -piippuja hyödynnettiin tässä uudessa IV-järjestelmässä. LVI töiden lopputarkastus suoritettiin 11.6.1993.

Kivikoulu Erkkilän sillalta ennen peruskorjausta, itäjulkisivulla oli vielä vanha purupoistokoppi ja koulun eteläpuolisessa korttelissa puutalo. Kuva: Seppälän valokuvaamo 1990-1991, Johanneksen koulu

Kivikoulun muutoksen ja perusparannuksen yhteydessä 1. kerroksen voimistelusaliiin ja kellarin välille rakennettiin kulkuyhteys. Leikkaus C-C Arkkitehtitoimisto Arne Heino 28.6.1991 TPA

Muutokset 2000- ja 2010-luvuilla

Ruokalarakennus:

Oppilasruokalan keittiön kalusteita ja vesijohtoja uusittiin vuonna 2002 Tampereen kaupungin Tilakeskuksen arkkitehtiyksikön suunnitelmien mukaan. Toteutetut muutokset ovat tarkemmin nähtävissä seuraavan sivun ajoituskaaviossa.

Ruokalan vesikatto uusittiin arviolta 2010-luvun alkupuolella.

Kivirakennus:

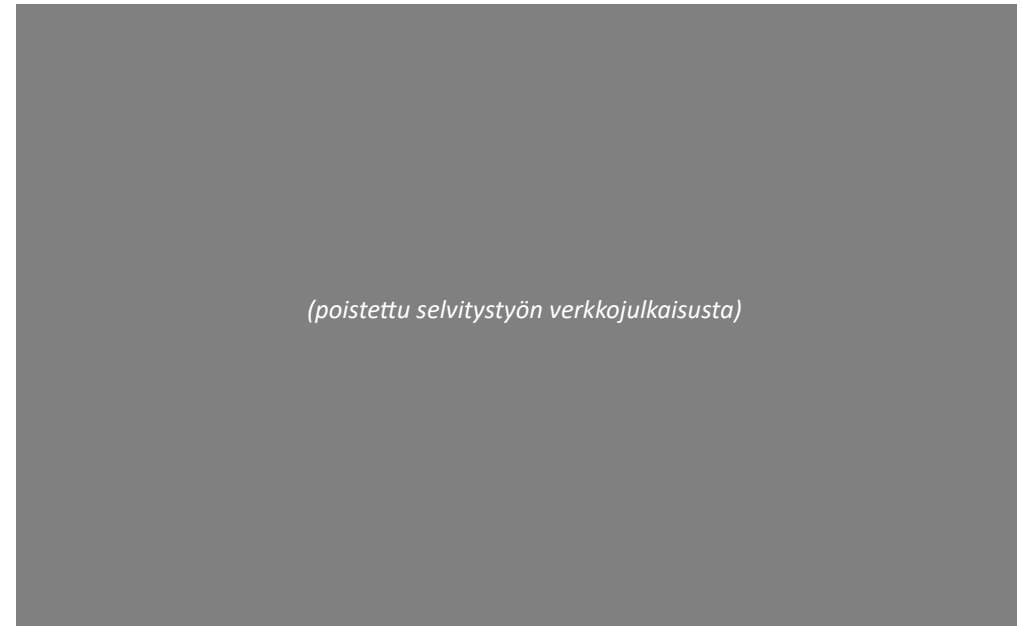
Vuonna 2012 tehtiin kellarikerroksen ja ensimmäisen kerroksen käsityöluokkiin kalustemuutoksia Arkkitehtitoimisto Tilatakomon suunnitelmien mukaan. Puukäsityöluokka ja OT135 muutettiin tekstiilityötiloiksi. Tilojen kalustus purettiin ja tilat kalustettiin ja varustettiin pääosin uudelleen. Osa kalusteista hankittiin uusina ja osa siirrettiin Tammerkosken koulun tekstiilityöluokista.

Vuonna 2017 kivikoulun kellaritilassa ilmeni sisäilmaongelmia, joita korjattiin perusteellisesti. Suunnittelusta vastasi Arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen ja Sweco Rakennetekniikka Oy.

Korjaustöissä koko alapohja purettiin ja uusittiin sekä alapohjaan asennettiin radonputkisto. Suurin osa kellarin tilojen kevyistä väliseinistä, pinnoista ja kalusteista uusittiin. Kaikki lattiakaivot ja niiden kytkentäviemärit uusittiin, ja tilamuutoksista ja kosteuskorjauksista johtuen vanhoja pattereita ja lämpöjohtoja asennettiin uudelleen. Kapillaarisen kosteuden nousun estämiseksi kellarin seiniä injektoitiin ja niihin tehtiin suolankeräysrappauksia sekä pölynsidontakäsittelyä. Rakennuksen yhdelle seinustalle rakennettiin salaojat ja samalta alueelta eristettiin perusmuuri. Lisäksi ikkunoita tiivistettiin ja rakennuksen itäpäätyyn rakennettiin uusi kaasujen säilytyskoppi. Vanhat kellarin tuloilmakoneet uusittiin ja kohdepoistoja lisättiin.

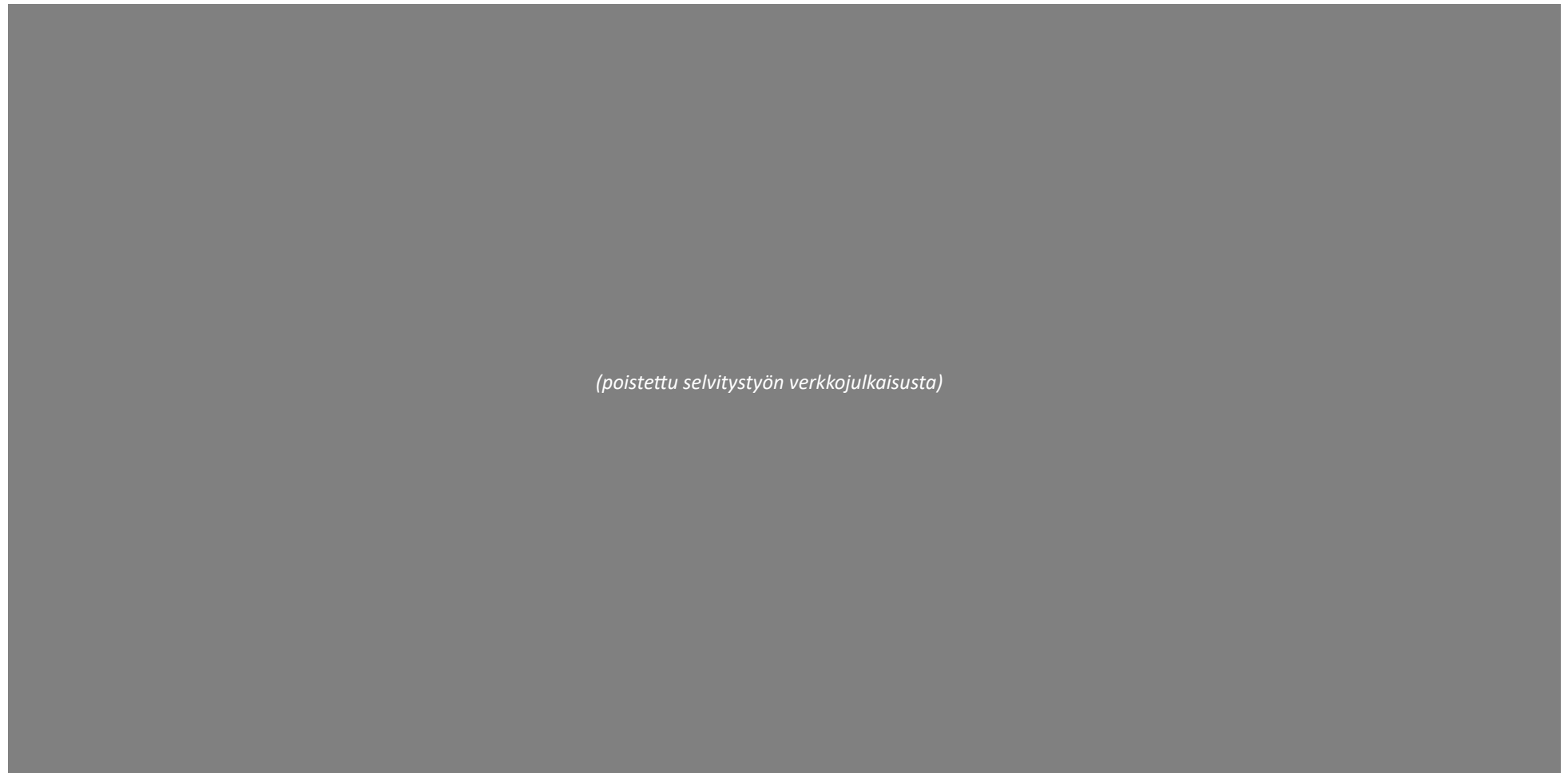
Ruokalan peltikatto hiljattain uusittuna. Pihla Tupamäki 22.7.2013, TM.

(poistettu selvitystyön verkkojulkaisusta)

Kellarin sisätiloissa tehtiin isoja muutoksia kun koko alapohja uusittiin vuonna 2017. Purkupiirustus Arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen 31.3.2016.

ARKKITEHTUURIN NYKYTILA
Ajoituskaaviot - Kivikoulu

(poistettu selvitystyön verkkojulkaisusta)

Rakenteiden rakentamisajankohta, kivikoulu

Mainittujen muutostöiden lisäksi rakennus vaurioitui sekä kansalaissodassa (1918) että talvisodassa (1940). Sotien jälkeisiä korjaustöitä ei ole tarkemmin esitetty näissä kaavioissa.

Kaaviossa on esitetty ensisijaisesti alkuperäisten ikkuna- ja oviaukkojen paikat ja lukumäärät. Ovilehdet, vetimine ja saranoineen, ikkunakarmit sekä -puitteet ja lasit heloineen ovat usealta eri aikakaudelta.

□ 1898
Georg Schreck: Tampereen kansakoulu

■ 1914
Lambert Petterson: WC-tilat kellarikerrokseen

■ 1970-luku
Eeva Uotila: Muutostyöt

■ 1990-luku
Ark. toimisto Arne Heino: Peruskorjaus

■ 2016
Ark. toimisto Larsen Kosunen/Muutos- ja Korjaus[ry]

■ Rakenteen ajasta ei varmuutta, paikkaa alkuperäisestä

(poistettu selvitystyön verkkojulkaisusta)

Rakenteiden rakentamisajankohta, kivikoulu

Mainittujen muutostöiden lisäksi rakennus vaurioitui sekä kansalaissodassa (1918) että talvisodassa (1940). Sotien jälkeisiä korjaustöitä ei ole tarkemmin esitetty näissä kaavioissa.

Kaaviossa on esitetty ensisijaisesti alkuperäisten ikkuna- ja oviaukkojen paikat ja lukumäärät. Ovillehdet vetimine ja saranoineen, ikkunakarmit sekä -puitteet ja lasit heloineen ovat usealta eri aikakaudelta.

1898

Georg Schreck: Tampereen kansakoulu

1990-luku

Ark. toimisto Aarne Helna: Peruskorjaus

2012

Ark. toimisto Tilatakomo; Kälustemuutokset käsityöluokissa

(poistettu selvitystyön verkkajulkaisusta)

Rakenteiden rakentamisajankohta, kivikoulu

Mainittujen muutostöiden lisäksi rakennus vaurioitui sekä kansalaissodassa (1918) että talvisodassa (1940). Sotien jälkeisiä korjaustöitä ei ole tarkemmin esitetty näissä kaavioissa.

Kaaviossa on esitetty ensisijaisesti alkuperäisten ikkuna- ja oviaukkojen paikat ja lukumäärät. Ovilehdet vetimine ja saranoineen, ikkunakarmit sekä -puitteet ja lasit heloineen ovat usealta eri aikakaudelta.

1898
Georg Schreck: Tampereen kansakoulu

1990-luku
Ark. toimisto Arne Heino: Peruskorjaus

(poistettu selvitystyön verkkojulkaisusta)

Rakenteiden rakentamisajankohta, kivikoulu

Mainittujen muutostöiden lisäksi rakennus vaurioitui sekä kansalaissodassa (1918) että talvisodassa (1940). Sotien jälkeisiä korjaustöitä ei ole tarkemmin esitetty näissä kaavioissa.

Kaaviossa on esitetty ensisijaisesti alkuperäisten ikkuna- ja oviaukkojen paikat ja lukumäärät. Ovilehdet vetimine ja saranoineen, ikkunakarmit sekä -puitteet ja lasit heloineen ovat usealta eri aikakaudelta.

1898
Georg Schreck: Tampereen kansakoulu

1920-luku
Tulisiijamuutoksia ja ikkunallisäyksiä

1970-luku
Eeva Uotila: Muutastyöt

1990-luku
Ark. toimisto Aarne Heino: Peruskorjaus

1973 ikkuna muutettiin oveksi
 1991 oviaukko palautettiin ikkunaksi, alapuolelle graniittia

Julkisivukaavio pohjoiseen

Rakenteiden rakentamisajankohta, kivikoulu

Mainittujen muutostöiden lisäksi rakennus vaurioitui sekä kansalaissodassa (1918) että talvisodassa (1940). Sotien jälkeisiä korjaustöitä ei ole tarkemmin esitetty näissä kaavioissa.

Kaaviossa on esitetty ensisijaisesti alkuperäisten ikkuna- ja oviaukkojen paikat ja lukumäärät. Ovillehdet vetimine ja saranoineen, ikkunakarmit sekä -puitteet ja lasit heloineen ovat usealta eri aikakaudelta.

1898
 Georg Schreck: Tampereen kansakoulu

1970-luku
 Eeva Uotila: Muutostyö

1990-luku
 Ark. toimisto Aarne Heino: Peruskorjaus

Rakenteen ajasta ei vormuutta, poikkeaa alkuperäisestä

1914: ikkunan tilalle sisäänkäynti
poikien wc-tilaan
1991: ikkuna palautettiin

Julkisivukaavio itään

Rakenteiden rakentamisajankohta, kivikoulu

Mainittujen muutostöiden lisäksi rakennus vaurioitui sekä kansalaissodassa (1918) että talvisodassa (1940). Sotien jälkeisiä korjaustöitä ei ole tarkemmin esitetty näissä kaavioissa.

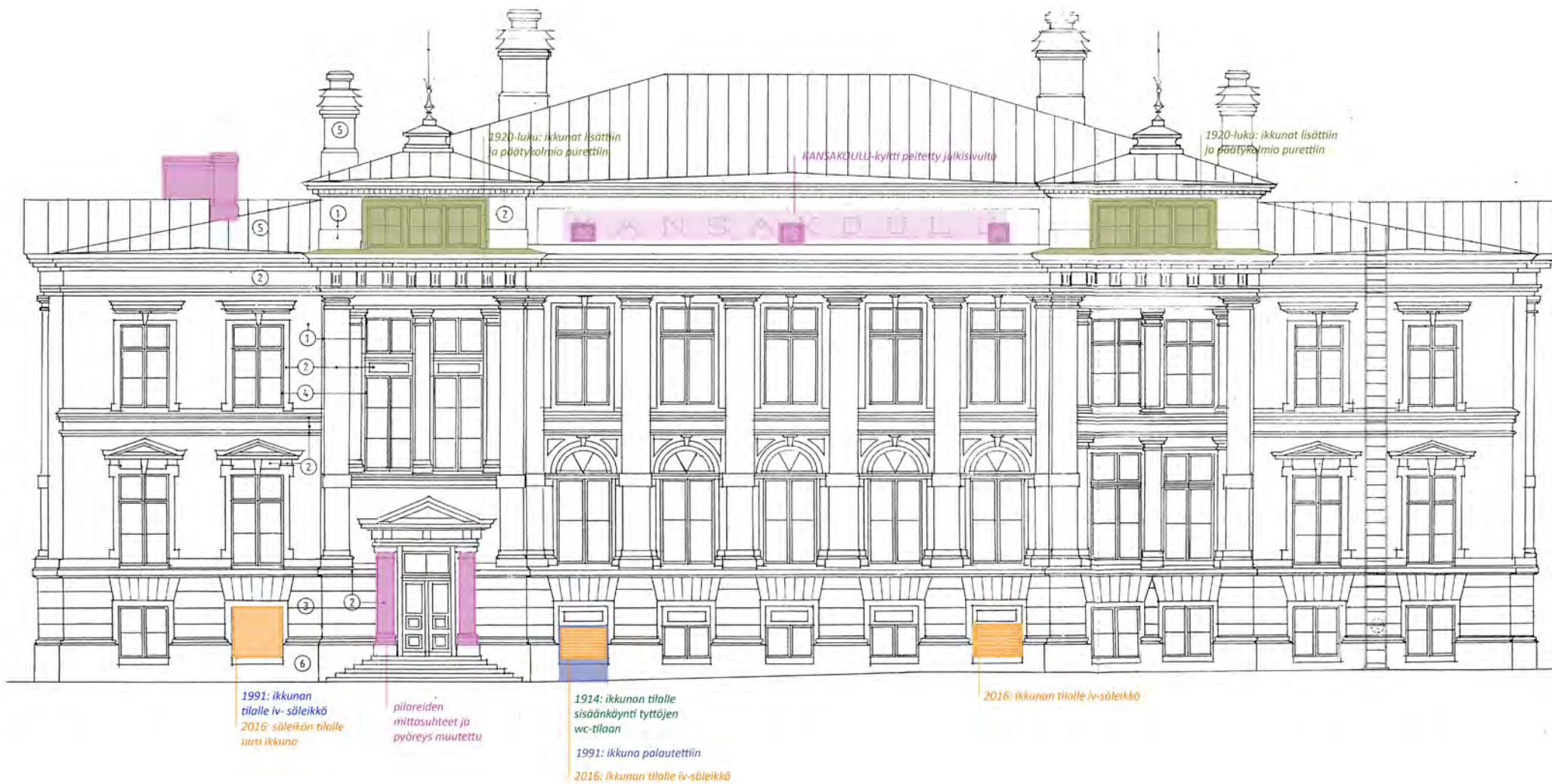
Kaaviossa on esitetty ensisijaisesti alkuperäisten ikkuna- ja oviaukkojen paikat ja lukumäärät. Ovi- ja ikkunakarmit sekä -puitteet ja lasit heloineen ovat usealta eri aikakaudelta.

1898
Georg Schreck: Tampereen kansakoulu

1914
Lambert Petterson: WC-tilat kellarikerrokseen

2016
Ark. toimisto Aarne Heino: Alkuperäisten ikkunakarmien ja -puitteiden palautus

1990-luku
Ark. toimisto Aarne Heino: Peruskorjaus

Julkisivukaavio etelään

Rakenteiden rakentamisajankohta, kivikoulu

Mainittujen muutostöiden lisäksi rakennus vaurioitui sekä kansalaissodassa (1918) että talvisodassa (1940). Sotien jälkeisiä korjaustöitä ei ole tarkemmin esitetty näissä kaavioissa.

Kaaviossa on esitetty ensisijaisesti alkuperäisten ikkuna- ja oviaukkojen paikat ja lukumäärät. Ovilehdet vetimine ja saranoineen, ikkunakarmit sekä -puitteet ja lasit heloineen ovat usealta eri aikakaudelta.

<p>1898
Georg Schreck: Tampereen kansakoulu</p> <p>1914
Lambert Petterson: WC-tilat kellarikerrokseen</p> <p>1920-luku
Tulisijamuutoksia ja ikkunalisäyksiä.</p> | <p>1990-luku
Ark. toimisto Aarne Heino: Peruskorjaus</p> <p>2016
Ark. toimisto Lasse Kosunen: Muutos ja korjausväli.</p> <p>Rakenteen ajasta ei varmuutta, paikkaa alkuperäisestä</p> |
|--|---|

Julkisivukaavio länteen

Rakenteiden rakentamisajankohta, kivikoulu

Mainittujen muutostöiden lisäksi rakennus vaurioitui sekä kansalaissodassa (1918) että talvisodassa (1940). Sotien jälkeisiä korjaustöitä ei ole tarkemmin esitetty näissä kaavioissa.

Kaaviossa on esitetty ensisijaisesti alkuperäisten ikkuna- ja oviaukkojen paikat ja lukumäärät. Ovilehdet vetimine ja saranoineen, ikkunakarmit sekä -puitteet ja lasit heloineen ovat usealta eri aikakaudelta.

1898

Georg Schreck: Tampereen kansakoulu

Rakenteen ajasta ei varmuutta, palkkeja alkuperäisestä

Valokuvia kivikoulusta

Porrashuoneet ja käytävät

Katto- ja seinäpinnoille on sovitettu akustikkalevyjä, kuvassa kattolistan alapuolella kulkee sähköjohto

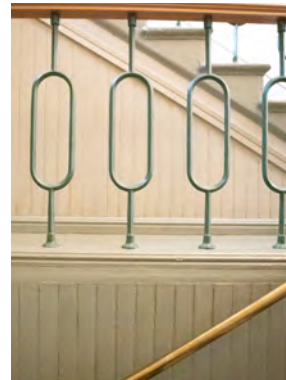

122 Käytävä

Alkuperäiset juhlasaliin johtavat pariovet ovat huomattavasti korkeammat kuin luokahuoneiden sisäovet. Oviaukko jossa on kuvassa avonaiset ovet on rakennettu 1990-luvulla ja tämä johdattaa rakennuksen korridoreja yhdistävään pitkään käytävään. 1990-luvun oviaukon pariovet on siirretty taakse jäävältä käytävältä 126.

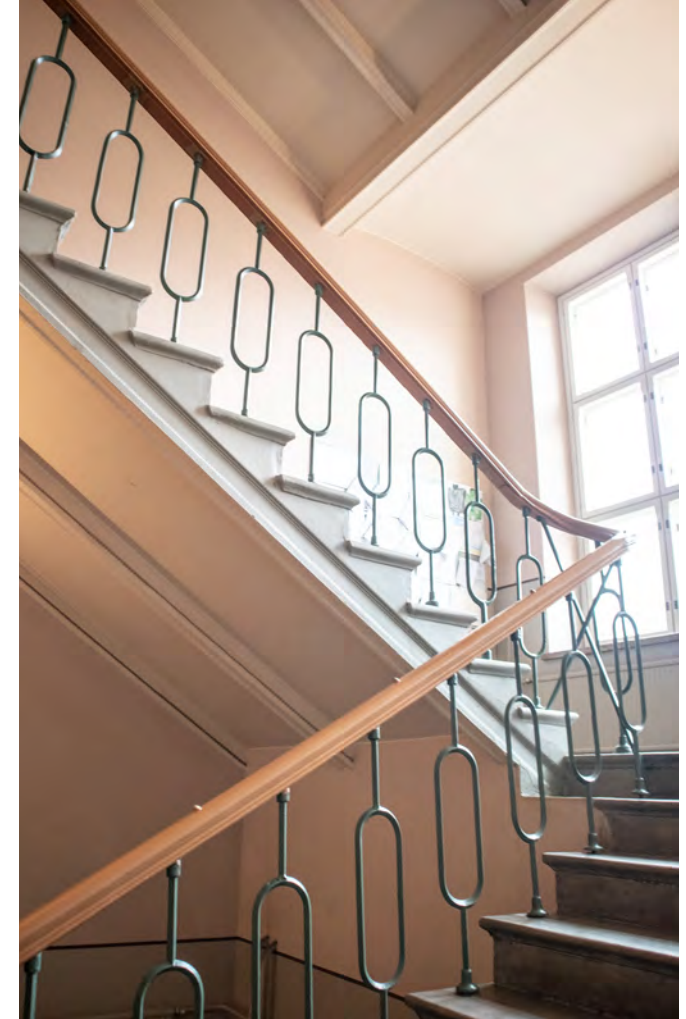

Porraskäytävässä on koristeelliset kipsistä valmistetut konsolit

Vanha metallikaide ja puinen käsijohde, alhaalla uusi metallinen käsijohde. Portaikon ala- ja yläkerroksissa on sekä kivi- että puupaneelipintoja. Taustalla näkyy kiviportaan askelten sivuprofiili.

Huom. Lisää valokuvia selvitystyön erillisessä liitteessä

Koulun porrashuoneet ovat säilyneet lähellä alkuperäistä ilmettään. Kuvassa eteläinen porrashuone, vanhan tyttöjen opetuspuolen porras.

Opetustilat

Lähes kaikkien opetustilojen ikkunat ja ikkunapenkit on uusittu 1990-luvulla.

Kuitenkin joissakin opetustiloissa on edelleen vanhoja ikkunaosia, kuten puisia ikkunapenkejä. Kuvassa ullakokerroksen luokkatilan 304 ikkunapenkki.

Luokka 135 OT 3, ikkuna pohjoiseen. Viereinen 1950-luvun valokuva voi olla esimerkiksi tästä huoneesta.

Kansakoulun oppilastyönäyttely 1950-luvulla. Pekka Kosonen 1951, VKA

Liikuntasali (1.krs)

Voimistelusalin läntinen oviaukko käytävälle. Nykytilan maalaustyylit ja värit tapailevat alkuperäisen suuntaista, vaikka ilme onkin muuttunut varsin paljon. Rakennuksessa alkuperäisesti toimineen ilmanvaihto- ja lämmitysjärjestelmän luokkuja on peitetty, moderni tekniikka on sijoitettu alaslaskettuun alakattoon.

Johanneksen kansakoulun VI B -luokka 1930-luvulla. Kuva otettu voimistelusalissa. Taustalla näkyy pyöreä pilari oviaukon edessä sekä alkuperäisen seinää kiertävän koristemaalauksen tyyli ja korkeus. Atelier Laurent 1936. TM

Johanneksen kansakoulun luokkakuva, takana oikealla sisäporras, vasemmalla antiikkikaappi. Atelier Laurent 1930-1935. TM

Koulun 2. kerroksen juhlasali vuonna 2023

Sota-ajan oppilaita vuonna 1943 Johanneksen koulussa. Taustalla hieman kauempana Halosen maalaus. Kuvälähde: Lahti 1998.

Johanneksen kansakoulun I B -luokka juhlasalissa toukokuussa 1952. Oppilaiden takana luokkakuvassa jälleen Halosen maalaus. TM

Tyypillinen alkuperäinen mutta kunnostettu paripeiliovi koulun sisätiloissa. Huomaa vanhemmat saranat vasemmalla, oikealla uudemmat

Eteläinen sisäänkäynti - Sisäänkäyntiä kehystävät pilarit ovat etelässä kullmikkaat - Tämä voi johtua sotien aiheuttamista julkisivuvaurioista ja niiden korjauksista, sillä tarkempia muutoksia ei arkistosta löydy. Alkuperäinen pilarimuoto oli molemmilla julkisivuilla pyöreä. Kuvassa näkyviä ulko-ovia ja ikkunoita on uusittu peruskorjauksessa.

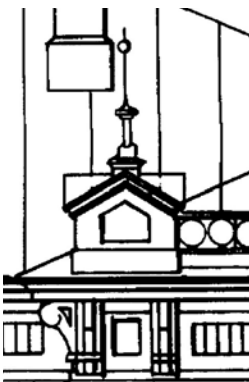
Pohjoinen sisäänkäynti on säilynyt lähellä alkuperäistä asuaan. Pihakorko on noussut ja kiviportaat peittyneet asfaltin alle. Räystäään aluolella rakennusta kierrättävä useamassa kohdassa mutulus eli koristeellinen riippulaatta, joka erottuu valokuvassa hyvin.

Kivikoulun vesikaton koristeelliset torninhuiput ovat säilyneet hyvin alkuperäisessä asussaan.

Vertailun vuoksi torninhuippu Schreckin suunnitteleman Tullikamarin Klubin kattokoristeesta niin kutsutun goottilaisen pinaakkelin päällä

Rakennuksesta löytyy koristeellisesti useampaa erilaista ikkunaa. Suurin osa ikkunoista on uusittu, mutta myös vanhoja ikkunoita on säilynyt. Kuvassa tyypillinen peruskorjauksessa uusittu päätykolmiolla koristeltu ikkuna.

Myös Johanneksen kivikoulun viereisen ruokalarakennuksen vesikaton kulmia koristavat eräänlaiset pinaakkelit joiden keskellä oli aiemmin metallipintaiset torninhuiput. Nykyään jäljellä on vain puinen korkea osa keskellä pinaakkelia. Vasemmanpuoleisessa kuvassa ote puurakennuksen alkuperäisestä julkisivupiirrokselta vuodelta 1896 ja oikeanpuoleisessa kuvassa valokuva räystäään kohdalta vuonna 2023.

Kivikoulun eteläinen piha 1960-luvulla. Ensio Kauppila TM

Piha-alue on nykyään pitkälti pysäköintikäytössä ja istutetut puut ovat kasvaneet suojaamaan eteläjulkisivua

Ajoituskaaviot - Ruokalarakennus

Rakenteiden rakentamisajankohta, ruokalarakennus

Mainittujen muutostöiden lisäksi rakennus vaurioitui sekä kansalaissodassa (1918) että talvisodassa (1940). Sotien jälkeisiä korjaustöitä ei ole tarkemmin esitetty näissä kaavioissa.

Kaaviossa on esitetty ensisijaisesti alkuperäisten ikkuna-aukkojen paikat ja lukumäärät. Ikkunakarmit, -puitteet, lasit ja helat ovat usealta eri aikakaudelta.

1898

Georg Schreck: Tampereen kansakoulun opettajien asunto- ja kansliarakennus

1934

Vilho Kolho: Sisätilamuutoksia

1940

Vilho Kolho: Sisätilamuutoksia

1956

Eskelinen: Sisätilamuutoksia

1987

Aarne Heino: Peruskorjaus

2002

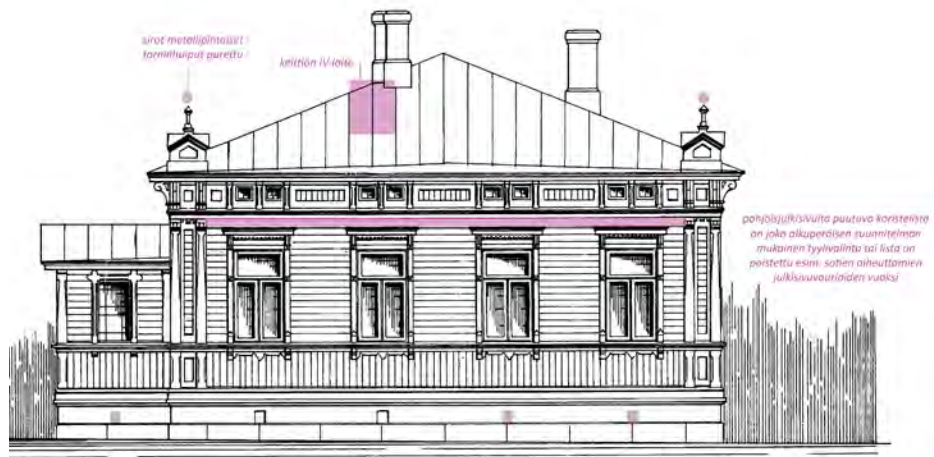
Tampereen kaupungin Tilakeskus: Keittiön ja ravintolan muuraukset

Rakenteen ajasta ei varmuutta, poikkeaa alkuperäisestä

(poistettu selvitystyön verkkajulkaisusta)

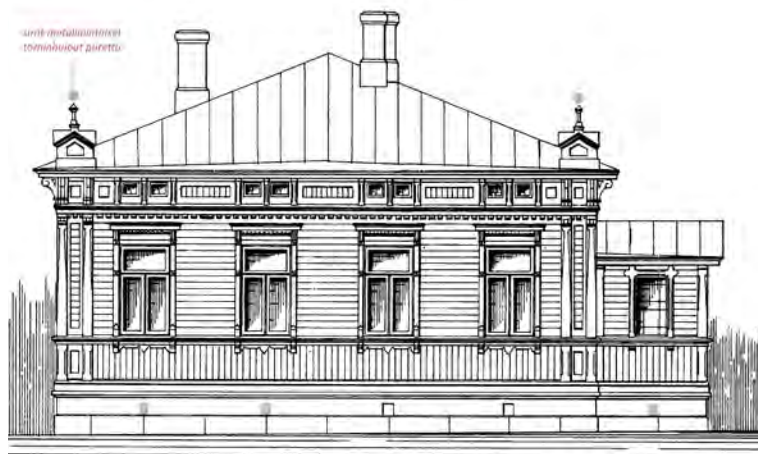
Tilojen ja rakenteiden säilyneisyyskaavio, 1. kerros

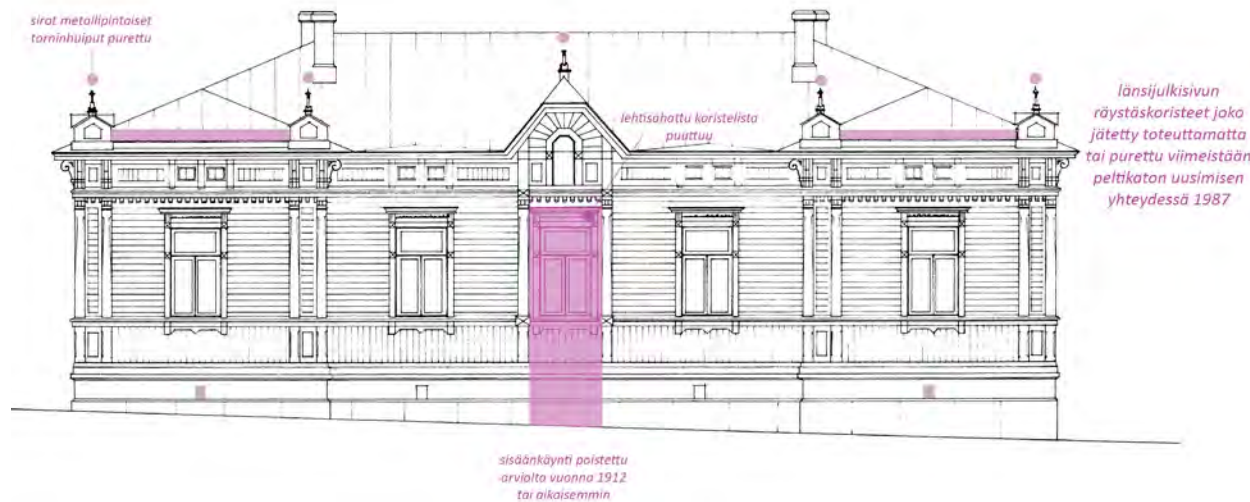
Julkisivukaavio pohjoiseen

Julkisivukaavio itään

Julkisivukaavio etelään

Julkisivukaavio länteen

Rakenteiden rakentamisajankohta, ruokalarakennus

Mainittujen muutostöiden lisäksi rakennus vaurioitui sekä kansalaissodassa (1918) että talvisodassa (1940). Sotien jälkeisiä korjaustöitä ei ole tarkemmin esitetty näissä kaavioissa.

Kaaviossa on esitetty ensisijaisesti alkuperäisten ikkuna-aukkojen paikat ja lukumäärät. Ikkunakarmit, -puitteet, lasit ja helat ovat usealta eri aikakaudelta.

□ 1898 Georg Schreck: Tampereen kansakoulun opettajien asunto- ja kansliarakennus

■ 1987 Aarne Heino: Peruskorjaus

■ Rakenteen ajasta ei varmuutta, poikkeaa alkuperäisestä

Valokuvia ruokalarakennuksesta

Sisätilat

101 ruokasali

Korkean ruokasalin puupaneelialakattoon on kiinnitetty akustiikkalevyjä. Lattiat on päällystettiin muovimatoilla 1987 luvun peruskorjauksessa jonka vuoksi vaalean siniseksi maalatun lattialistan lisäksi tiloja kiertää kapea puulista.

102 ruokasali

Takana näkyvä oviaukko peiliparivineen on johdatti rakennuksen alkuperäisessä käyttötarkoituksessa miesopettajan asunnon sisätilojen läpi. Vasemmalla näkyvän ikkunan paikalla oli ennen ulko-ovet rakennuksen länsipuolelle, seinässä näkyy tässä kohtaa myös ulkonevat pilarimaiset osat. Oikealla kuvassa näkyvä ovi-aukko on tehty, kun rakennus otettiin ruokalakäyttöön 1930-luvulla.

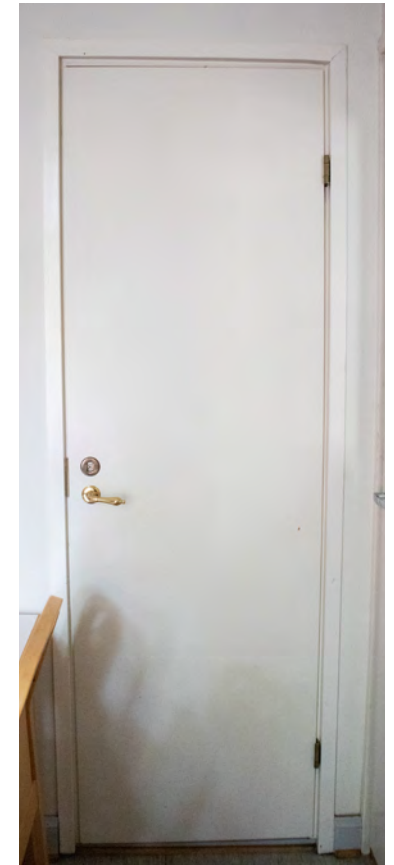
Peltikuoriuunit ruokasalissa 101 ovat samanlaiset. Uunimalli on mittasuhteiltaan matalahko ja leveä. Luukkujen koristeaiheet viittaavat tyyllisesti jurgendiin eli ajallisesti vuosisadan vaihteeseen. Kyseiset uunit voivat olla alkuperäiset. Toinen uuneista sijaitsee alkuperäisellä uunin paikalla, toinen on voitu siirtää nykyiselle paikalleen sisätilamuutosten yhteydessä.

Peltikuoriuunit ruokasalissa 102 ovat samanlaiset ja todennäköisesti saman ikäiset. Uunimalli on mittasuhteiltaan korkea ja kapea, myös uunin ylin osa on korkea.

Peltikuoriuuni henkilökunnan pukuhuoneessa 105. Uunimalli on mittasuhteiltaan matala ja kapea, ylin osa matalahko. Aiemmin tila on ollut rakennuksessa sijainneen asunnon keittiönä. Kuvassa oikealla näkyvä 2000-luvulla rakennettu wc-tila on jätetty uunin tilan nurkkaan puristuksiin.

Vuoden 1987 peruskorjauksessa rakennettu sisäovi wc-tilaan

Tilojen 111 eteinen ja 102 ruokasali välillä on vanha oviaukko, joka rakennettiin to-dennäköisesti 1930-luvulla

Alkuperäisessä käyttötarkoituksessa miesopettajan asunnon eteisen ja salin välinen oviaukko

1987 peruskorjauksessa kokonaan uudelleen rakennettu ulko-ovi. Yläpuolinen ikkuna alkuperäisellä paikallaan, mutta sisä- ja ulkopuutteet laseineen on uusittu. Ulkopuolinen ikkuna on vanhempi kuin sisäpuolinen.

Tyypillinen ikkuna sisään-ulos-aukeava ruokalarakennuksessa: Sisäpuolinen ikkuna on saranoitu sisään aukeava ikkuna vuoden 1987 peruskorjauksesta, ulkopuolinen ikkuna on vanhempi saranoitu ulos aukeava ikkuna arviolta 1890-1920-luvulta

Sisältä uusi, ulkoa vanha: Sisäpuolella sarana, ulkopuolella myrskyhaka ja pyrstökouku sekä kulma- rauta. Ulkona julkisivulla vanhempi viistetty sarana.

Pohjoisjulkisivun ikkuna, jossa useita erilaisia ja eri-ikäisiä heloja. Sisäpuolinen ikkunapuite on aavistuksen koristeellisempi kuin rakennuksesta muualta löytyvä 1980-luvun versio.

Pohjoisjulkisivun ikkuna on jäänyt 2000-luvulla rakennetun seinän tiukkaan kulmaan. Helat ovat tässäkin erilaiset kuin suurimmassa osassa rakennuksen ikkunoista.

Itäjulkisivulta peitetty alkuperäinen ikkuna-aukko näkyy arvoituksellisesti julkisivulaudoituksessa. Vasemmalta puolelta on myös peitetty pyöreä ilmanvaihtoaukko. Kuvan ristikarmillinen ikkuna poikkeaa kaikista muista rakennuksen T-karmillisista ikkunoista.

Julkisivun vuorilaudat ovat tyyliltään alkuperäiset uusrenessanssin henkeen koristellut. Muilta osin suurin osa ikkunoista on uusittu. Julkisivuja on jäsennellyt koristeellisilla listoilla.

Vartiotorninkadun, myöhemmin Huhtimäenkadun puoleinen julkisivu ennen 1960-lukua. Nykyisin tie toimii kevyen liikenteen reittinä. Tapola 2011

Etelä- ja länsijulkisivua 1970-luvulla. Kuvaajat Asko Salminen ja Kimmo Torkkeli, Lähde Sarjasto 1979.

Ruokalarakennuksen pohjois- ja länsijulkisivu elokuussa 2023.

Etelä- ja länsijulkisivua elokuussa 2023.

YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT

Johanneksen koulun historialliset rakennukset

Georg Schreck oli yksi aikakautensa merkittävimmistä arkkitehteistä Tampereella. Parhaiten hänet tunnetaan Raatihuoneen (1890) ja useiden muiden uusrenessanssirakennusten arkkitehtina, mutta arkkitehdin pitkälle työuralle mahtuu myös jugend-aikakauden teoksia, kuten aivan Johanneksen koulurakennusten viereisessä korttelissa sijaitseva Schreckin talo (1901).

Kansakoulut alkoivat yleistyä 1800-luvun loppupuolella. Valmistuessaan vuonna 1898 kivinen koulurakennus oli Tampereen suurin. Puinen opettajien asuinrakennus suunniteltiin toimimaan yhdessä kivirakennuksen kanssa sisältäen asuntojen lisäksi myös opettajien kanslian. Suomalainen koulunkäynti kehittyi nopeasti, ja sivistyksen lisäksi koulut tarjosivat pian myös ruuan jokaiselle oppilaalle. Puurakennus otettiin ruokalakäyttöön jo ensimmäisinä vuosikymmeninä.

Rakennusparina puinen ja kivinen rakennus edustavat yhdessä uusrenessanssia. Molemmissa on ihannoitu kertaustyyllille ominaisesti antiikin arkkitehtuuria, johon on yhdistetty klassistisia ja goottilaisia koristeaiheita. Hirsirakenteista ruokalarakennusta voidaan myös pitää nikkarityylisenä, eli puurakenteisena suomalaisena uusrenessanssirakennuksena.

Keskeisellä paikalla sijaitsevat koulurakennukset toimivat alkujaan pääasiassa vähävaraisempien tamperelaisten opetustiloina, mutta hyvin nopeasti lähialueen kaikki oppivelvolliset kävivät Johanneksen koulua. Kyseiset rakennukset ovat toimineet opetuskäytön lisäksi keskeisinä paikkoina Tampereen kaupungin historian vaikeimpina aikoina. Molemmat rakennukset olivat kansalaissodan (1918) aikaan sairaalatiloina ja talvisodan (1940) aikana armeijan käytössä. Rakennukset myös vaurioituivat sodissa, mutta selvisivät suuremmalta tuhoutumiselta.

125-vuotiailla koulurakennuksilla on sivistyshistoriallisia, rakennushistoriallisia ja maisemallisia arvoja. Molempien rakennusten asema tontilla sekä julkisivujen ominaispiirteet ja materiaalit tulee säilyttää. Myös interiööreissä säilyneet uusrenessanssi- ja jugendpiirteet, kuten katto- ja seinäpaneloinnit, kalusteet sekä ovet tulee säilyttää. Korjaus- ja muutostöissä suositellaan käytettäväksi perinteisiä materiaaleja, värejä ja työtapoja.

Johanneksen kivikoulu ja ruokalarakennus etelän suunnasta. Takana Erkkilän sillan vieressä Schreckin talo ja kuvassa vasemmalla vuonna 2018 koulun tontille rakennettu Pikukoulu.

Kivikoulu

Schreck suunnitteli kansakoulurakennukseen tilavat luokkahuoneet ja keskelle rakennusta tehtiin päällekkäin kaksi suurempaa tilaa - voimistelusalin ensimmäiseen kerrokseen ja juhlasali toiseen kerrokseen. Alkuperäinen tilaratkaisu onkin säilynyt opetustiloissa poikkeuksellisen hyvin, ja kasvaneet oppilasmäärät sekä opetusryhmät mahtuvat nykyäänkin suuriin luokkahuoneisiin.

Vuonna 1898 valmistuneessa rakennuksessa ei ollut sisävessoja, lukuunottamatta kellarin yksittäisiä klosetteja porrashuoneiden alla, vaan koulun pihalla sijaitsi puiset käymälärakennukset. Erilliset tyttöjen ja poikien sisävesat rakennettiin kellari-kerrokseen jo vuonna 1914, mikä aiheutti muutoksia myös julkisivuihin. Kuitenkin 1990-luvun peruskorjauksessa nämä muutokset poistettiin, julkisivut palautettiin lähemmäs alkuperäistä ratkaisua, ja wc-tilat sijoitettiin ensimmäiseen ja toiseen kerrokseen rakennuksen päätyihin. Muita tilojen toiminnallisuuteen vaikuttaneita muutoksia ovat ensimmäisen kerroksen yhdyskäytävä, toisen kerroksen opettajanhuoneet sekä ullakkokerroksessa käytävien ottaminen opetuskäyttöön.

Tilojen alkuperäiset sisäpinnat ovat pitkälti peittyneet, eikä alkuperäistä uusrenessanssin henkeä sisustuksesta enää juuri löydy. Kuitenkin esimerkiksi puiset seinä- ja kattopaneelit, kunnostetut sisäovet sekä yksittäiset kansakoulun vanhat kalusteet luovat häivähdyksiä rakennuksen historiasta. Tilojen akustiikkaan ja ilmastointiin liittyvät parannukset on pyritty toteuttamaan hienovaraisesti. Porrashuoneet edustavat pitkälti alkuperäistä interiööriä, tosin seinäpintojen alta voi toki paljastua vanhoja koristemaalauksia.

Kivikoulun kellarikerroksen pinnat ja kevyet rakenteet on uusittu lähes kokonaan alapohjan korjaustöiden vuoksi vuonna 2016. Osa vuosikymmenten saatossa toteutetuista muutostöistä on peittyneet korjaustöiden yhteydessä tai palautettu lähemmäs alkuperäistä ratkaisua pääasiassa 1990- ja 2010-luvuilla. Kokonaisuudessaan ikkunoiden sekä sisä- ja ulko-ovien alkuperäinen yleisilme on säilynyt kohtuullisesti. Kaikkia näitä on kunnostettu ja uusittu tarpeellisilta osin 1990-luvun peruskorjauksessa sekä muina aikoina mutta rakennuksesta löytyy edelleen myös vanhoja ikkunoiden ja ovien osia.

Rakennusaikaansa edustavat julkisivut ovat säilyttäneet erinomaisen hyvin ominaispiirteensä. Uusrenessanssirakennuksen ulkohahmossa on näkyvissä ainoastaan yksittäisiä pienehköjä muutoksia alkuperäiseen asuun verrattuna: Pohjoissisäänkäynnin ulkoporras on jäänyt asfaltin alle, Kansakoulu-kyllti poistettu eteläjulkisivulta ja ullakkokerrokseen on avattu lisää ikkunoita. Lisäksi eteläisen sisäänkäynnin pilarit ovat muuttaneet hieman muotoaan, todennäköisesti 1900-luvun sotien aiheuttamista julkisivuvaurioista johtuen.

Rakennuksen ainoat kaari-ikkunat ovat eteläjulkisivulla. Kenties alkuperäisellä muotoalinnalla on haluttu erottaa eteläinen tyttöjen puoli pohjoisesta poikien puolesta. Kyseisissä kaari-ikkunoissa on säilynyt vanhoja rakenteita. Kuvassa näkyy myös eteläisen pihan pysäköintipaikat ja sisäänkäyntiä korostavat kiviportaavat.

Ruokalarakennus

Nykyisin ruokalana toimiva puurakennus on ollut kivikoulun rinnalla keskeinen osa koulun toiminnallisuutta 1800-luvun lopulta lähtien. Sisätilat ovat olleet monipuolisesti sekä asumis-, opetus- että ruokalakäytössä.

Rakennus edustaa 1890-luvun puutaloarkkitehtuuria, jonka rakennustaiteellisiin piirteisiin voidaan lukea symmetrisyys, osiin jaoiteltu julkisivu, koristeelliset listat sekä vuorilaudat. Hirsirakennukset olivat tyypillisesti 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa laudoitettuja ja pellavaöljymaalilla maalattuja.

Rakennukseen on tehty suuri määrä muutostöitä, joista vain osasta on säilynyt arkistodokumentteja tai valokuvia. 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenten aikana käytyjen sotien aiheuttamista julkisivuvaurioista ja näiden korjaustöistä on hyvin vähän tietoa. Lisäksi rakennuksesta löytyy joitakin ajoittamattomia, suurempia ja pienempiä, sisä- sekä ulkoarkkitehtuuriin vaikuttaneita muutoksia, kuten ovien ja ikkunoiden ummistuksia. Myös kolme eri-ikäistä ja hyvin säilynyttä peltikuoriuunia kertovat useista muutoksista jo rakennuksen ensimmäisinä vuosikymmeninä.

Sisätilat ovat kokeneet suurimman muutoksen. Muutos asuinrakennuksesta aseteittain ruokalaksi teki sisätiloista avoimempia, kun asuntojen komeroita ja käytäviä purettiin. Tilojen kalusteet on modernisoitu ruuanvalmistusmenetelmien kehittyessä. Sisätiloissa pintoja hallitsevat muovimatot ja maalatut puolipaneeliseinät, kuitenkin alkuperäinen puupaneelikatto on osittain edelleen näkyvissä akustolevyjen takana.

Lännessä sijainnut pääsisäänkäynti opettajien kansliaan on poistettu, mikä on enää nähtävissä ulkoarkkitehtuurin koristeellisyydessä keskellä rakennusta. Itäjulkisivulta peitetyt alkuperäiset ikkuna-aukot näkyvät arvoituksellisesti julkisivulauoituksessa. Mielenkiintoinen, mutta myös traaginen, historiallinen yksityiskohta on yksittäinen itään aukeava ristikarmillinen ikkuna, joka on asennettu kansalaisodan tuhojen vuoksi.

Kokonaisuudessaan ikkunoiden alkuperäinen yleisilme on säilynyt kohtuullisesti. Ikkuna-aukkoihin on lisätty myöhemmin toiset ikkunat sisäpuolelle lämmöneristävyyden parantamiseksi. Ikkunoita on sittemmin uusittu sieltä täältä sekä sisä- että ulkopuolelta, mutta rakennuksesta löytyy edelleen myös vanhempia ikkunaosia, joiden säilyttäminen on suositeltavaa.

Hirsirakennuksessa on siis säilynyt lukuisia historiallisia kerroksia. Suurin osa muutos- ja korjaustöistä on toteutettu tarpeesta ja harkitusti, eikä käyttörakennuksen arvokkuus ole silmiinpistävästi kärsinyt. Etenkin ulkoarkkitehtuurissa on edelleen tuntuvasti uusrenessanssin henkeä.

Kansalaisia, kansakoululaisia ja peruskoululaisia palvellut hirsitalo on sopeutunut hienovaraisesti suuriinkin koulumaailmaa ja yhteiskuntaa ravistelleisiin muutoksiin, ja rakennuksen arkkitehtuuri on osoittanut erinomaisen muuntojoustavuutensa. Rakennuksen yksi keskeisistä arvoista onkin käytön jatkaminen. Rakennuksessa on tiloja, joissa oppilaat ovat ruokailleet jo sadan vuoden ajan 1920-luvulta lähtien. 125-vuotias hirsirakennus olisi syytä suojella asemakaavalla.

Ruokalarakennuksesta löytyy runsaasti ajallista kerrostumaa, joka välittyy esimerkiksi ikkunoita tarkastellessa. Kuvassa kuistin vasemmalla puolella on ristikarmillinen ikkuna, joka on todennäköisesti korjausmuutos vuonna 1918 tapahtuneesta sotavauriosta. Oikealla puolella kuistia on alkuperäisen 1890-luvun uusrenessanssityylinen T-karmillinen ikkuna. Kuistin sisäänkäynti on uusittu, ulko-ovien yläpuoliset ikkunat ovat todennäköisesti alkuperäiset.

LÄHTEET

Julkaisut

Heino Apa, 1993. Johanneksen kansakoulun tyylikäs ilme palautettiin. Tammerkoski 8/1993.

Heino Aarne, 1998. *Johanneksen koulu 100-vuotias - Ekaluokkalainen 1930-luvulta muistelee..* Tammerkoski 7/1998.

Mäkinen Kaarlo K., 1922. *Tampereen kansakoulujen historia - Yleisten kansansivistyspyrkimysten valossa esitettynä.* Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo.

Sarjasto Reino, 1979. *Tampereen kansanopetusta ja Johanneksen koulun vaiheita.* Tammerkoski 41/1979.

Schreck Matti, 1944. Georg Wilhelm Ernst Schreck ja hänen jälkeläisensä. Helsingissä 2.10.1944.

Tampereen kansakoulun johtokunta, 1904. *Asiakirjoja jotka koskevat tehtyä esitystä uuden kansakoulutalon rakentamisesta Tampereelle kosken itäpuolelle.* Arvo H. Nurmi, TKK

Tampereen museot. *Juhannuskylä ; Maakunnallisesti arvokas ympäristö.*

<http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http://www.profiun.com/archive/ArchivedObject-BFD1E5B3-82F0-D3CD-3E9F-81714ECDF4>[17.7.2023]

Tampereen museot. *Johanneksen koulu ; Juhannuskylän koulu - Rakennetun ympäristön kohde.*

<http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http://www.profiun.com/archive/ArchivedObject-517D23EC-3419-E04D-B230-625EFD3D593C>[17.7.2023]

Tampereen seutukaavaliitto, 1990. *Pirkanmaan kulttuurihistorialliset kohteet.* Julkaisu B 174. Kirjapaino Sanan Tie Oy, Tampere

Tapola Päivi, 2011. *Rakentajan elämä - Georg W. I. Schreck.* Bookwell Oy, Juva

Kivinen Paula, 1982. *Tampereen jugend.* Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.

Koskela Hannu, 2017. *120-vuotias juhlatalo - Tehtaanväen ja teatterin tyyssija.* Eräsalon Kirjapaino Oy.

Lahti Pauliina, 1998. *Johanneksen koulu 1898-1998.* Cityoffset Oy Tampere

Liuttunen Antti & Toivola Iris, 2018. *Kadonneet kaunottaret - Tampereen rakennushistoriaa.* Tampereen museot. Tallinna Raamatutrükikoja OÜ

Voionmaa Väinö, 1910. *Tampereen kaupungin historia viime vuosikymmeninä 1856-1905, III osa.* Tampereen (Aamulehden) kirjapaino-osakeyhtiö 1907-1910

Arkistot ja tietokannat

Tampereen kaupunginarkisto (TKA).

Helsingin yliopistomuseo (HY).

Kansalliskirjasto Doria (KKD).

Tampereen kaupungin karttapalvelu (OSKARI).

Tampereen museot (TM).

Tampereen rakennusvalvonnan arkisto (RAVA).

Tampereen Tilapalvelun arkisto (TPA).

LIITTEET

Liitteet jatkuvat erillisessä dokumentissa